

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Historický ústav

**Tudorovská Anglie v umělecké interpretaci: analýza
filmového diskurzu**
Bakalářská práce

Autor: Eliška Čížková
Studijní program: B0114A120001
Studijní obor: Historie (maior) a Společenské vědy (minor) se zaměřením na vzdělávání
Forma studia: prezenční
Vedoucí práce: PhDr. Jan Květina, Ph.D.

Hradec Králové 2023

Zadání bakalářské práce

Autor:	Eliška Čížková
Studium:	F20BP0313
Studijní program:	B0114A120001 Historie se zaměřením na vzdělávání
Studijní obor:	Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání, Historie se zaměřením na vzdělávání
Název bakalářské práce:	Tudorovská Anglie v umělecké interpretaci: analýza filmového diskurzu
Název bakalářské práce AJ:	Tudor England in the Art Interpretation: movie discourse analysis

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se zaměřuje na komparaci různých filmových interpretací, které svým vznikem pocházejí z odlišných časových období, a jejich pohledu na osobnosti Jindřicha VIII. a Alžběty I., a to pomocí analýzy filmových záznamů, v nichž jsou zpracovány historické události, které se vážou, k již zmíněným panovníkům. Metoda analýzy bude ve vztahu k filmovým zpracováním postupovat, jako k výpovědím o ideologickém pohledu doby a společnosti, ve kterém tato zpracování vznikla. Bude tak poukázáno na různorodé pohledy, které vytvářejí jednotlivé filmové interpretace na téma osobnosti krále Jindřicha VIII. a královny Alžběty I.

ANDREW, Dudley: Concepts in Film Theory. Oxford, 1984. BARTLOVÁ Milena (ed.), Pop history: O historické věrohodnosti románů, filmů, komiksů a počítačových her, Praha 2003. BORDWELL, David- THOMPSON, Kristin: Umění filmu: úvod do studia formy a stylu, Praha, ISBN 978-80-7331-217-6. BORDWELL, David: Making meaning: inference and rhetoric in the interpretation of cinema, Cambridge, 1989, ISBN 978-0-674-54336-2. BREN, Paulina: Zelinář a jeho televize, Praha, 2013, ISBN 978-80-200-2322-3. ELSAESSER, Thomas - BUCKLAND Warren: Studying contemporary American film: a guide to movie analysis, New York, 2002, ISBN 0340762063. ROBERGE, Gaston: The ways of film studies: film theory & the interpretation of films, Delhi, 1992, ISBN 8120203488. Periodika ALTMAN, Rick (1989): Sémanticko-syntaktický přístup k filmovému žánru, *Illuminace* 1, č. 1, s. 17-27. FERENČUHOVÁ Mária: Historici a film, filmáři a história. Hranice a prieniky dvoch disciplín, *Illuminace* 16, 2004, č. 1, s. 5-19 Ivan KLIMEŠ Jiří RAK: Film a historie I. Fikce a realita, *Film a doba* 34, 1988, č. 3, s. 140-145 Ivan KLIMEŠ – Jiří RAK: Film a historie II. Žánry historického filmu, *Film a doba* 34, 1988, č. 6, s. 330-335 Ivan KLIMEŠ – Jiří RAK, Film a historie III. Tradice a stereotypy v historickém filmu, *Film a doba* 34, 1988, č. 9, s. 516-521 Ivan KLIMEŠ-Jiří RAK, Film a historie IV., *Film a doba* 34, 1988, č. 10, s. 637-642 THOMPSON, Kristin: Neoformalistická filmová analýza: jeden přístup, mnoho metod. In: *Illuminace*, č.1, 1998, s. 5-36. THORNBURN, David: Television as Aesthetic Medium. In: *Critical Studies in Mass Communication*, č. 2, 1987, s. 161-73.

Zadávající pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Jan Květina, Ph.D.

Oponent: Mgr. Tamara Tomanová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 7.12.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucího bakalářské práce) samostatně a uvedla jsem veškeré dostupné prameny a literaturu.

Praha 25. 4. 2023

Eliška Čížková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkoval svému vedoucímu práce, panu PhDr. Janu Květinovi, Ph.D., za veškerou pomoc a laskavý přístup.

Anotace

ČÍŽKOVÁ, Eliška, *Tudorovská Anglie v umělecké interpretaci: analýza filmového diskurzu*, bakalářská práce, Praha 2023.

Práce se zaměřuje na komparaci různých filmových interpretací, které svým vznikem pocházejí z odlišných časových období, a jejich pohledu na osobnosti Jindřicha VIII. a Alžběty I., a to pomocí analýzy filmových záznamů, v nichž jsou zpracovány historické události, které se vážou, k již zmíněným panovníkům. Metoda analýzy bude ve vztahu k filmovým zpracováním postupovat, jako k výpovědím o ideologickém pohledu doby a společnosti, ve kterém tato zpracování vznikla. Bude tak poukázáno na různorodé pohledy, které vytvářejí jednotlivé filmové interpretace na téma osobnosti krále Jindřicha VIII. a královny Alžběty I.

Klíčová slova: Jindřich VIII., Alžběta I., filmová analýza, církev, postavení ženy, osobnost panovníka, šlechta.

Annotation

ČÍŽKOVÁ Eliška, *Tudor England in the Art Interpretation: movie discourse analysis*, bachelor thesis, Praha 2023.

The focus of this work is to compare various film renditions, made in different time periods, regarding the points of view of George VIII and Elisabeth I by analysis of the film records. The historical events, which are tied to the aforementioned monarchs, are defined within those film records. The method of analysis for the film records is undertaken as testimonies about the ideological views on the time period and the society, in regard to when these records were made. This points out the different views on the personalities of King George VIII and Queen Elisabeth I, through the various film renditions.

Keywords: Henry VIII, Elizabeth I, film analysis, church, position of women, personality of the monarch, nobility.

Obsah

Úvod	10
1. Žánr historických filmů.....	14
1.1. Teorie a metodologie zkoumání filmového jazyka.....	14
1.1.1. Teorie filmu.....	14
1.1.2. Analýza filmu.....	15
1.2. Filmové ztvárnění historické reality.....	16
1.3. Charakteristika filmové tvorby o historické Anglii	17
1.3.1. Výběr filmových zpracování k analýze	19
2. Historie rodu Tudorovců s přihlédnutím k době Jindřicha VIII. a Alžběty I. 27	
2.1. Jindřich VIII.....	28
2.2. Alžběta I.	32
3. Filmová analýza a komparace vybraných filmových ztvárnění.....	36
3.1. Osobnosti panovníků.....	36
3.1.1. Osobnost Jindřicha VIII.....	36
3.1.2. Osobnost Alžběty I.	43
3.1.3. Komparace	48
3.2. Dvůr a jeho šlechta.....	50
3.2.1. Statut Jindřichova dvora a šlechty	50
3.2.2. Statut Alžbětina dvora a šlechty.....	56
3.2.3. Komparace	58
3.3. Církev a náboženská otázka.....	60
3.3.1. Církev a náboženská otázka za Jindřicha VIII.....	60
3.3.2. Církev a náboženská otázka za Alžběty I.	62
3.3.3. Komparace	63

3.4. Postavení ženy	64
3.4.1. Postavení ženy za vlády Jindřicha VIII.	64
3.4.2. Postavení ženy za vlády Alžběty I.	67
3.4.3. Komparace	69
Závěr	70
Seznam odborné literatury	73
Seznam filmových adaptací k bakalářské práci	75
Přílohy.....	79
Seznam příloh.....	97

Úvod

Tato bakalářská práce se bude zabývat otázkou reflexe jindřišské a alžbětinské Anglie (tedy anglické společnosti v období vlády Jindřicha VIII. a Alžběty I.) prostřednictvím moderního filmového diskurzu. Hlavním cílem takto pojaté práce bude tedy snaha o identifikaci hlavních motivů a symbolických vyjádření, jimiž jsou historické interpretace anglického 16. století převáděny do filmového jazyka, přičemž klíčová pozornost by měla být věnována jak komparativnímu zkoumání obou zvolených panovnických období (tj. které atributy anglické společnosti znázorňuje filmová tvorba shodně, respektive odlišně v případě Jindřichovy a Alžbětiny éry), tak otázce role různých sociálně-politických kontextů 20. století ovlivňujících filmové interpretace historické epochy (tj. jakým způsobem se liší znázornění Jindřichovy a Alžbětiny éry v závislosti na odlišné době vzniku jednotlivých analyzovaných snímků).

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila tematiku související s historickými interpretacemi a narativizací tzv. tudorovské Anglie, neboť tato problematika patří k velmi populárním námětům, jež jsou s vysokou frekvencí ztvárňovány právě ve filmovém prostředí, přičemž tato četnost může vést následně k výrazným rozporům mezi tím, jak danou dobu interpretuje historická odborná literatura, a jakým způsobem ji vnímá filmovým diskurzem ovlivněná masová společnost. Cílem práce je v tomto směru tedy představit pohled na vladařské osobnosti a jejich dobu prostřednictvím filmových adaptací z různých časových období, respektive s odlišným pohledem filmového ztvárnění.

Ráda bych v této práci sledovala několik linek, s jejichž pomocí lze filmové znázornění dotyčné doby pojímat skutečně komplexně: konkrétně se tedy bude jednat o linku politickou, náboženskou, společenskou a genderovou. Nejprve bude nutné představit blíže žánr historických filmů s důrazem kladeným na teoreticko-metodologické možnosti jejich zkoumání i jejich vztah k vědeckému diskurzu. Ve druhé kapitole dojde k charakteristice jindřišského a alžbětinského období pohledem soudobé historiografie s akcentováním výše zmíněných linek, tj. politické, náboženské, společenské a zahraničně-politické. Teprve na základě této charakteristiky bude ve třetí kapitole sumarizována dosavadní filmová tvorba s tematikou Anglie 16. století: v té souvislosti budou rovněž vytipovány filmové snímky pro následnou analýzu.

Pro realizaci klíčového záměru práce bude nicméně stěžejní kapitola č. 3., v níž budou historické epochy Jindřicha VIII. a Alžběty I. posouzeny z hlediska filmové optiky, přičemž každá ze sledovaných dimenzí bude zkoumána z hlediska komparativní perspektivy. S ohledem na konkrétní strukturu této kapitoly se tedy v analýze filmového diskurzu zaměřím nejprve na osobnost panovníka a panovnice a následně posoudím způsob znázornění fungování dvora a společnosti z různých úhlů pohledu. Komparace bude směřována na postavení šlechty a jejich zástupců ve vztahu k panovníkovi. Následně se zaměřím na srovnání v zobrazení dvou společenských dimenzí, jež byly v kontextu 16. století určitým způsobem distinktivní, a u nichž lze navíc očekávat odlišnost jak v rámci způsobů nahlížení na dobu Jindřicha a Alžběty, tak v rámci postupného společenského a filmového vývoje ve 20. století. Těmito dimenzemi bude jednak otázka vyobrazení náboženských poměrů jindřišské a alžbětinské Anglie, a jednak problematika související s vyličením chápání dobové ženské role.

Za klíčový badatelský záměr této práce je tedy možné označit úsilí o identifikaci hlavních prostředků (obrazových i textových motivů) filmového diskurzu v interpretaci jindřišské a alžbětinské Anglie s důrazem kladeným na otázky spjaté se způsoby znázornění vladařské osobnosti, sociálního postavení šlechty, náboženských poměrů a pozice ženy ve společnosti. Pro realizaci tohoto záměru došlo ke stanovení těchto výzkumných otázek:

1) Do jaké míry je filmový diskurz v různých epochách 20. a 21. století v souladu, či naopak rozporu s diskurzem odborné historické vědy?

2) Jak se liší filmová znázornění výše uvedených klíčových prvků jindřišské a alžbětinské Anglie (tj. osobnost vladaře, šlechta, náboženská otázka, postavení ženy, zahraniční politika) v závislosti na kontextu vzniku jednotlivých snímků?

3) Jaké jsou hlavní styčné, respektive rozdílné prvky mezi filmovým ztvárněním Anglie Jindřicha VIII. a Anglie Alžběty I.?

Jako výzkumné prameny budou použity filmové adaptace od roku 1933 do roku 2015, doplněné literaturou zabývající se filmovou analýzou a tudorovským obdobím s důrazem na osobnost Jindřicha VIII. a jeho dcery Alžběty I. (konkrétní soupis těchto filmových děl včetně metodologického zdůvodnění jejich výběru i konkretizace způsobů jejich analýzy jsou uvedeny v samostatné kapitole níže).

Základní metodou mé práce bude metoda historicko-komparativní realizovaná prostřednictvím analýzy filmového diskurzu. Ráda bych v této práci prokázala vztah mezi

odbornou reflexí historických událostí a jejich prezentací ve filmových zpracováních, přičemž tento vztah nemusí být v zásadě přímočarý či historicky odpovídající. Vzhledem k faktu, že filmy nemají žádné přirozené „vlastnosti“ a jejich ztvárnění je konstruktem jejich autora, který více či méně, dle svého záměru zpracovává historickou realitu poplatnou době, společnosti a kulturním vlivům, je tato autenticita v některých případech těžko doložitelná. Analýze budu podrobovat různorodá stanoviska společnosti té doby v závislosti na ideologii, vyprávění, stylu, žánru a také období, ve kterém adaptace vznikla a pohledu tvůrce filmu. Stupňovitou konstrukcí budu hodnotit úseky děje, které tento děj odklánějí od přímého směru (příběhovost). Tato metoda nabízí možnost využití znalosti toho, jak děj bude pokračovat k analýze adaptované zkušenosti.

S přihlédnutím k těmto poznatkům budu vybrané filmové adaptace porovnávat z hlediska autenticity, a to v kontextu prizmatu doby, ve které byl film vytvořen. Práci budu převážně zpracovávat metodou neformalistického přístupu. Tuto metodu budu podrobně popisovat v kapitole 1.1 Teorie a metodologie zkoumání filmového jazyka. Tento přístup analýzy zrealizovala americká teoretička filmů K. Thomsonová, která se společně s manželem D. Bordwellem snažila porozumět uvedeným oblastem takovým způsobem, aby poskytované odpovědi střídavě vedly ke kompletnímu a vnitřně soudržnému poznání.¹ Základem této analýzy je vytvoření analytického přístupu k posuzování filmových děl. Tento přístup staví na tom, že myšlenka se vyvíjí v závislosti na uspořádání filmu a jeho stylizaci, jakož i na reáliích, které vyvolává na straně diváka, respektive jaké účinky má na divákovu mysl a jak těchto účinků dosáhl. Je to dynamický tvárný model, který se mění vlivem času, norem i momentálních problémů. Složku tvoří i estetické normy, které umožňují tvoření stabilního referenčního rámce.

Další využitou metodou bude například segmentace filmů, tedy takzvaný záznam toho, kolik času na plátně určitá osoba nebo jev zaujímá, jak dlouho a jak často se daný sledovaný prvek objevuje. Komparativní metoda pak porovnává jednotlivá filmová díla, jejich žánr a způsob vyprávění i historickou poetiku filmu, která u zkoumaného subjektu umožní zkoumat linii z hlediska poetiky a historie. Vrátime-li se v tomto ohledu k přístupu D. Bordwella, bude tato metoda řešit primárně otázku, do jaké míry jsou filmy narativně správně konstruovány a zda dosahují zamýšleného účinku, druhotně pak z historicko-poetického hlediska i perspektivu utváření a proměny těchto principů v závislosti na empirických souvislostech.² Postupně tedy

¹ Radomir D. KOKEŠ: *Rozbor filmu*, Brno 2015, str. 103.

² David BORDWELL – Kristin THOMPSON: *Film art: an introduction*, Mcgraw hill book co., 2008, str. 23.

bude docházet ke srovnávání specifických (preferovaných) událostí v daných filmech stejného historického obsahu a tím bude položen základ analýzy filmového diskurzu.

1. Žánr historických filmů

Filmové médium se objevilo v 90. letech 19. století. Vznik filmů se váže k objevu T. A. Edisona a jeho vynálezu kinetoskopu v roce 1891. Přístroj byl převeden v roce 1893 a dal tak do pohybu nejen obrázky zvířat a dětí, ale hlavně zahájil cestu vzniku filmu. Průlom byl v tomto ohledu způsoben zejména činností bratrů Lumiérových, kteří vynalezli kinematograf, čímž odstartovali cestu filmu od pohyblivých pohlednic k dlouhotrvajícím filmům, jež začaly být distribuovány do kin za účelem relaxace, zábavy a úniku z reality.³ Film se tak v průběhu 20. století vyvinul postupně od málo známé „pouťové zábavy“ k filmovému průmyslu mezinárodního rozsahu. V současné době bývá film nazýván „desátou velmocí umění“⁴ a má danou svou pevnou pozici v životech celé společnosti a každého z nás. Našel uplatnění ve všech odvětvích života, sahajících od pobavení dokumentům a záznamům skutečných událostí až k rekonstrukcím a zprostředkovávání historických událostí a přiblížení historie jako takové. Způsobům zpracování jednoho z historických období a jeho filmovému jazyku se bude věnovat tato bakalářská práce.

1.1. Teorie a metodologie zkoumání filmového jazyka

1.1.1. Teorie filmu

V této podkapitole budu detailně popisovat teorii filmu a jeho stavby, základní filmové principy a rovněž se podívám na filmovou analýzu a její metody. Máme-li se v této části věnovat teorii a metodologii zkoumaného filmového jazyka, musíme nejdříve definovat, co je to vlastně film jako moderní fenomén. Film jako médium má ohromný potenciál vytvořit si pouto s malířstvím, dramatem a nejvíce ze všeho s romány. Filmy a romány nám předkládají příběhy a jejich podrobnosti z perspektivy vypravěče.⁵ Film na rozdíl od románu pracuje v reálném čase, ale do určité míry je i časem omezen. Nicméně velkou výhodou filmu je převedení událostí a obrazu. Vidíme a slyšíme obrazy i celé scény dle vlastní volby náhledu. Základními rysy filmu jsou tyto atributy:

- 1) reprezentativnost,
- 2) vizuálnost,
- 3) auditivita,
- 4) narativnost,

³ Kristin THOMPSON – David BORDWELL: *Dějiny filmu: přehled světové kinematografie*. Praha 2007, str.18

⁴ *tamtéž*, str.19.

⁵ James MONACO: *Jak číst film – svět filmů, médií a multimédií*, Praha 2004, str. 41.

- 5) selektivita,
- 6) základ v nových technologiích: kamery a filmu,
- 7) využívání záběru jako základní stavební jednotky,
- 8) práce se stříhem, zatmívačkami či prolínačkami.⁶

Základním filmovým principem je zásada pohybu. Zobrazované události v čase a prostoru, postavy, předměty a nástroje se v libovolné kombinaci pohybují.⁷ Konkrétní realizace záleží vždy na vůli režiséra, kameramana i na tom, zda je film výpravný či dokumentární, ale pohyb je zde vždy stěžejní. Film jakožto série pohyblivých obrázků je tak v podstatě jedinou literární formou, která je schopna zachytit realitu takto pohyblivým způsobem se silným interpretačním nábojem, neboť je-li každé filmové zpracování postaveno na filmových záběrech a scénách, které jsou seřazeny za sebou, můžeme vnímat film jako umělecký celek, ve kterém rekonstruuje příběh, prostředí i postavy, k nimž zaujímáme osobní postoj v závislosti na vyvolaném emocionálním prožitku.

1.1.2. Analýza filmu

Na začátku analýzy filmového diskurzu je důležité si určit metodu jeho zkoumání, což obnáší především úkol rozložit si film na menší, dílčí části a určit, jak a proč je film vytvořen, jak ho vnímá divák a čím se odlišuje od ostatních. Do každé analýzy vkládáme emocionální prožitek, racionální rovinu a životní zkušenosti. Za 4 hlavní kroky při analýze filmového stylu je tedy možné považovat tyto postupy: 1) určení organizační struktury, 2) určení charakteristických postupů, 3) vypracování vzorců těchto postupů, 4) navržení funkce charakteristických postupů a vzorců, které je vytvářejí.⁸

Při analýze filmu je následně třeba využívat kombinaci několika základních teoreticko-kritických postupů, jejichž prostřednictvím je možné oprostít se od „tradičního“ vnímání filmové tvorby (tj. potlačit dějovou a vizuální rovinu) ve prospěch analytických procesů. K těmto nástrojům patří v první řadě například úsilí o identifikaci „meta-koncepce“ daného filmu, kterou bereme jako soubor myšlenkových konstruktů. Jedná se tedy o snahu o nejširší a nejhlubší konstrukci historických podmínek a konstrukci historického pozadí. Toto nám umožňuje širokou škálu významu, které mohl analyzovaný film v daném čase nabýt.

1) Při úsilí o pochopení filmu jako propagačního média následuje neformalistická analýza vycházející z kognitivní teorie a poststrukturalisticko-psychoanalytické teorie.

⁶ Thomas C. FOSTER: *Jak číst film – Cinefilův průvodce po světě pohyblivých obrázků*, Brno 2017, str. 38.

⁷ James MONACO: *Jak číst film – svět filmů, médií a multimédií*, Praha 2004, str. 39.

⁸ David BORDWELL, – Kristin THOMPSONOVÁ, *Umění filmu: Úvod do studia formy a stylu*, Praha 2011, str. 397-407.

Kognitivita v tomto ohledu řeší primárně vědomé reakce diváka na film. Poststrukturalismus a psychoanalýza v tomto směru vnímá diváka jako nevědomý subjekt a řeší otázku, jak film ovlivňuje diváka. Z dalších teoretických přístupů lze zmínit postuláty Ricka Altmana, který navrhuje spojit sémantický a syntaktický přístup k odkrytí hlubších souvislostí mezi kritickými názory a postupovat komplementárně.⁹ Jednou z nejvyužívanějších metod je rovněž rozbor filmového obrazu v intencích narativu a stylismu. Takový rozbor se zaměřuje na funkci, motivaci, analýzu a popis motivu. Podstatou je určit dominantu, ke které se vztahuje struktura díla, přičemž tento rozbor sice vychází z formalismu, ale bere v úvahu i reakci divadla na film.¹⁰

2) Svou úlohu při filmové analýze sehrávají i postupy Jackquese Aumonta, jenž se zabývá hodnocením filmu z co možná nejkompexnější perspektivy, což znamená, že zahrnuje pohled na sociální, institucionální, technický a ideologický kontext. Diváka označuje jako dispozitiv, neboť vychází z postulátu, že obraz je vlastně interpretace skutečností a jejich aspektů.¹¹ S Aumontovými postupy souvisí i sémiologický výzkum konstruktivních modelů pozorovaných předmětů. Sémiologie v této oblasti zahrnuje sémantiku, syntaktiku a pragmatiku, přičemž právě ona přinesla jako první přísné vědecké nároky na výzkum filmu.¹² Zabývá se totiž znakovou podstatou filmu a vnesla upřesňující body do vztahu objekt – filmový znak – význam a analyzovala příznakové a nepříznakové prvky filmového znaku. Polský filmolog Wojciech Mischke následně přidal k metodám výzkumu ještě jednu možnost náhledu, jak pohlížet na filmové dílo, a to vnímat film jako umělecké dílo.¹³

Na závěr musíme připomenout, že jakékoli analýza filmu je elementární i komplexní pohled na hodnocené dílo a jeho myšlenku a každý, kdo ho hodnotí, se pohybuje na hranicích různých analýz a mnohdy je i prolíná.

1.2. Filmové ztvárnění historické reality

Historická realita ve filmu je vždy ovlivněná historickým vědomím, tradicí, rodinou či školní výchovou i kulturním dědictvím autorů zpracování. Každý tvůrce, který se ve svém díle zabývá historií, musí zároveň brát ohledy na vztah fikce a reality z nejrůznějších úhlů pohledu a zvážit to, do jaké míry bude akceptovat historická fakta či naopak, jak mnoho vloží do filmu vlastní uměleckou invenci, díky čemuž může vytvořit dějový oblouk ke svému

⁹ Martin CIEL: *Metódy a možnosti analýzy filmového obrazu*, Bratislava 2011, str. 26.

¹⁰ *tamtéž*, str. 26.

¹¹ *tamtéž*, str. 26.

¹² *tamtéž*, str. 26.

¹³ *tamtéž*, str. 27.

filmovému zpracování. Je nutné vždy zvážit konfrontaci reality s doložitelnými fakty a množství odchylek, ke kterým se autor rozhodl přistoupit. U každého hraného filmu s historickou tematikou je nezbytný určitý vztah ke skutečnosti. Tvůrci v tomto směru nabízejí dvě základní cesty:

1) tradiční přístup v interpretační a obrazové rovině; 2) polemika s tradicemi.¹⁴

Pro autora historického filmu je vždy zásadní stanovit si hranice mezi realitou a imaginací. Je zapotřebí si přesně určit, jaký charakter bude adaptace mít. K filmu je nutné přistupovat jako ke zkonstruovanému materiálu, který charakterizuje dobovou společnost a místo, ať už je film fikce, dokument nebo zpravodajský šot.¹⁵ Hlavním problémem propojení filmu a historie bývá skutečnost, že filmy nejsou pouze dokumentem zachycujícím určitou dobu. Díky možnosti jejich opakování si mohou v divákově paměti vytvořit implementovanou „vzpomínku“ na zachycenou událost, ať už byl jejím svědkem či nikoli. Tuto schopnost psaný text ani fotografie v zásadě nemá.¹⁶

„Problémy při psaní filmové historie začínají, když je umožněno konvencím tradičního fikčního narativu převládnout nad důslednou historickou analýzou, a ve čtení filmové historie, když dáme přednost našim očekáváním dobrého příběhu nad očekáváním, že nám historik předloží přesvědčivý argument.“¹⁷ Z této citace vyplývá to, jak bude filmová adaptace na diváka působit a jestli její charakter bude spíše zábavný nebo realistický. Záleží čistě na autorovi a jeho záměru, jak chce ovlivnit diváka. Zda spřádá fikci s reálnými historicky doložitelnými postavami anebo vytváří film, který nám dokumentuje dobu a osobu na základě historických faktů bez přikrášení.

1.3. Charakteristika filmové tvorby o historické Anglii

Filmová tvorba o historické tudorovské a alžbětinské Anglii zahrnuje velmi široké spektrum od černobílého němého filmu z roku 1912 až po nejnovější zpracování z roku 2018. Počáteční tvorba ve dvacátých letech 20. století je charakteristická černobílými němými filmy. První inscenací z tudorovského prostředí je film z roku 1912 *Královna Alžběta – Les amours de la reine Élisabeth*, který zobrazuje příběh lásky Alžběty k hraběti z Essexu. V této rovině zobrazení soukromého života se pak tvoří všechny ostatní filmy tudorovské a alžbětinské

¹⁴Ivan KLIMEŠ – Jiří RAK: *Film a historie III. – tradice a stereotypy v historickém filmu*, Film a doba 1988/34/9, str. 517.

¹⁵Mária FERENČUHOVÁ: *Historici a film, fimári a história*, Illuminace 2001/16/1, str. 9.

¹⁶*tamtéž*, str. 11.

¹⁷Robert C. ALLER– Douglas GOMERY: *Film History Theory and Practice*, New York 1985, str. 44.

Anglie z těchto let.¹⁸ Filmová technika této doby byla limitovaná a umožňovala jen náhled na konkrétní dějové linie bez možnosti rozšíření dějové linky, které děj doplňují. Filmová zpracování v třicátých a čtyřicátých letech 20. století byla značně ovlivněná situací ve světě, tedy zejména válečnými tendencemi na začátku druhé světové války v roce 1939. Svět byl v dané době zmítáný druhou světovou válkou a řešil úplně jiné starosti než historické interpretace tudorovské Anglie. Ostatně i filmová tvorba jako taková byla v této době značně utlumena.

V padesátých a šedesátých letech 20. století se filmová tvorba nicméně ve velké míře navrátila ke zpracování a prezentaci historických témat. Byla tedy vytvořena i početná skupina filmů, které zpracovávají téma Jindřicha VIII. a Alžběty I. I ve zpracováních z těchto let je ovšem jasná jednostranně zaměřená dějová linka, která sleduje převážně soukromá téma Jindřicha VIII. nebo Alžběty I., ačkoliv v šedesátých letech je patrné i mírné rozšíření do témat zasahující do politiky. Osmdesátá léta 20. století nebyla příznivě nakloněná k filmovým zpracováním s historickou tematikou. Vzhledem k tomu, že v této době měla filmová tvorba tendenci ztvárňovat fantasy a akční žánry proto v této době vznikly tři adaptace, které se věnovaly tématům, která byla již dříve zpracovaná.

Na přelomu devadesátých let a milénia je patrný posun od strohých jednotlivých témat k obsáhlejšímu rozsahu témat. Posouváme se od jednotlivých filmů ke dvojdílným adaptacím či seriálům. Stejně tak postavy jednotlivých adaptací jsou divákovi přiblíženy detailněji s mnoha variacemi jejich chování a názorů. Je zde patrný posun k hlubšímu vyobrazení postav jejich jednání a motivací a zároveň poplatné době a divákovi. Mnoho z těchto filmových adaptací je oceněno filmovými cenami mezinárodního významu.¹⁹ I když se tyto snímky zabývají jedním historickým obdobím, nabízejí nám širokou škálu témat a pohledů na tuto dobu a společnost: od strohých černobílých zpracování z první poloviny dvacátého století až po bohaté, digitálně zpracované rozsáhlé seriálové dílo *Tudorovci*, které je divácky velmi přitažlivé, plné detailů, intrik i pikantností, ale o jeho historickém zpracování by se dalo

¹⁸ Kate WILLIAMS: *Elizabeth I in Cinema: The evolution of one of Hollywood's most iconic muse*, dostupné online: <https://www.english-heritage.org.uk/visit/inspire-me/elizabeth-i-in-cinema/> [citováno k 15.4.2023].

¹⁹ *Člověk pro každé počasí* (1966) - filmová cena Oscar – herec v hlavní roli, režie, kamera, kostýmy, *Tisíc dnů s Annou* (1969) – filmová cena Zlatý globus – herečka v hlavní roli, scénář, nejlepší film, *Zamilovaný Shakespeare* (1998) dostal celkem 43 cen z různých celého filmové světa nejvýznamnější filmová cena Oscar – herečka v hlavní roli, herečka ve vedlejší roli, kostýmy, výprava, scénář a nejlepší film, *Králova Alžběta* (1998) filmové ocenění Oscar – masky a Zlatý globus a MFF Toronto – herečka v hlavní roli.

s úspěchem pochybovat a vystihuje jej recenze v *New York Times*: „*Pokud sledujete Tudorovce kvůli historii, je to jako byste četli Playboy kvůli odborným článkům.*“²⁰

1.3.1. Výběr filmových zpracování k analýze

Filmových adaptací o osobnostech Jindřicha VIII. a Alžbětě I. je v anglosaském prostředí celkem třicet osm. Některá jsou naprosto historicky relevantní a odpovídají faktům doložených v odborné literatuře. Některá zpracování podléhají potřebám a nápadům autora a jejich relevantnost je diskutabilní, protože autor často potřebuje změnit historický fakt, aby dění ve filmu lépe vyhovovalo jeho záměrům a film byl divácky atraktivní. Dělit filmy můžeme i podle toho, jak velký prostor je postavě věnován, v některých zpracováních je panovník hlavní postavou a celý děj se točí kolem něj, ale jsou i adaptace, ve kterých je panovník zmíněn pouze okrajově a důraz je kladen na dané historické období, respektive na postavy z prostředí šlechty i prostého lidu, které v té době žily. (Shakespeare, Marlow, Holbein...) V neposlední řadě jsou pro diváka 21. století bezpochyby zajímavější vícedílná a seriálová zpracování, protože zvýšená časová dotace umožňuje se zabývat poutavými tématy více do hloubky.

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila analýzu filmových ztvárnění z postupně za sebou jdoucích dekadách dvacátého a jednadvacátého století tak, aby byla zajištěna dostatečná reprezentativnost zkoumaných snímků. Všechna vybraná zpracování mají ústřední bod v podobě Jindřicha VIII. nebo Alžběty I., ale každé z nich je zpracováváno jiným pohledem, a to jak s přihlédnutím k době vzniku filmu, tak s ohledem na metodu zpracování a také v dominantním názoru dobové společnosti, respektive tvůrců na danou historickou problematiku. Tato zpracování jsem si vybrala z toho důvodu, že nám nabízejí možnost více pohledů na jedno téma, díky čemuž je zde možné sledovat vývoj myšlení a názoru společnosti na tyto panovníky a jejich život. Výběr zpracování byl v první řadě ovlivněn zájmem o spojitost filmového díla s dobou, ve které vznikl, a rovněž s otázkou, zda se pohled na ústřední postavy adaptací liší v návaznosti projmutí filmu autorem. Zásadní pro mé zkoumání byla i otázka, do jaké míry ovlivňuje stav společnosti historickou realitu ve filmu. U všech zpracování pro mě tedy bylo důležité zachycení hlavních postav a jejich okolí, jejich počínů, myšlenek, jakož i

²⁰ „You watch “The Tudors” for the history the way you read Playboy for the articles.“, Mary Jo MURPHY: *Dear Anne, Not Ready to Kill You Yet*, The New York Times, 2006, dostupné online: <https://www.nytimes.com/2007/05/06/weekinreview/06read.html>, [citováno k 25.3.2023].

snaha rozklíčování prezentované motivace, vedoucí dané postavy ke konkrétním zobrazeným rozhodnutím.

Na základě výše představených kritérií jsem z celkového korpusu filmových zpracování, jež bylo možné zahrnout (viz Příloha – tj. odkaz na seznam všech filmů), zvolila pro analýzu tyto snímky, jejichž kontext vzniku i stručnou charakteristiku uvádím níže: 1) Šest žen Jindřicha VIII (1933), 2) Soukromý život Alžběty a Essexu (1939), 3) The Virgin Queen (1955), 4) Člověk pro každé počasí (1966), 5) Jindřich a jeho šest žen (1972), 6) Královna Alžběta (1998), 7) Jindřich VIII. (2003), 8) Královna Alžběta (2005), 9) Panenská královna (2006), 10) Královna Alžběta: Zlatý věk (2007) 11) Králova přízeň (2008), 12) Tudorovci (2007–2010), 13) Anonym (2011), 14) Wolf Hall (2015).

Šest žen Jindřicha VIII – The prived live of Henry VIII.

Druh filmu: Historický, životopisný, drama s prvky komedie, 97 min.

Rok a místo vzniku: 1933, Velká Británie, USA

Režie: Alexander Korda

Scénář: Lajos Bíró

Kamera: George Périnal

Obsazení: Charles Laughton, Robert Donat, Franklin Duval, Kile Mander, William Austin, John Leder, Wendi Barie.

Film, který je typickým anglickým humorem zobrazující život Jindřicha VIII. a jeho šesti manželek. Soustředí se na osobnost panovníka a jeho život. Film získal ocenění *Academy Awards* 1934 herec v hlavní roli a nejlepší film.

Soukromý život Alžběty a Essexu – The Private Lives of Elizabeth and Essex

Druh filmu: drama, historický, životopisný, 106 min

Rok a místo vzniku: 1939, USA

Režie: Michael Curtis

Scénář: Maxwell Curtison, Aeneas MacKenzie

Kamera: Sol Polito

Obsazení: Bette Davis, Erol Flynn, Olivia de Havilland, Donald Crisp, Alan Hale, Vincent Price, Henry Daniell

Film zobrazuje vášnivý vztah mezi Alžbětou a Robertem Devereu, který měl naději stát se anglickým králem. Film získal Academy Awards v roce 1940 v pěti kategoriích.

The Virgin Queen

Druh filmu: drama, 92 min.

Rok a místo vzniku: 1955, USA

Režie: Henry Costner

Scénář: Harry Brown

Kamera: Charles G. Clarke

Obsazení: Bette Davis, Richard Todd, Joan Collins, Jay Robinson, Herbert Marshall, Dan O'Herlihy, Robert Douglas

Bette Davis podruhé v roli Alžběty I. Film popisující vztah anglické královny a mořeplavce Waltera Raleigha. Film získal *Academy Awards* v roce 1956 za nejlepší kostýmy

Člověk pro každé počasí – A Man for All Seasons

Druh filmu: Drama, životopisný, historický, 116 min.

Rok a místo vzniku: 1966, Velká Británie.

Režie: Fred Zinnerman

Scénář: Robert Bolt

Kamera: Ted Moore

Obsazení: Paul Scofield, Wendy Hiller, Leo McKern, Robert Shaw, Susannah York, Nigel Davenport, John Hurt.

Filmová adaptace divadelní hry o konfliktu Sira Thomase Morea a krále Jindřicha VIII. Získal ocenění *Academy Awards* 1967 v 8 kategoriích, například za nejlepší film, nejlepší režii, adaptovaný scénář, nebo herce v hlavní roli.

Jindřich a jeho šest žen – Henry VIII and his six wives

Druh filmu: Drama, 125 min

Rok a místo vzniku: 1972, Velká Británie,

Scénář: Ian Thorne

Kamera: Peter Suschitzky

Obsazení: Donald Pleasence, Charlotte Rampling, Jane Asher, Lynne Frederick, Barbara Leight-Hunt, Michela Gough. Jedná se o klasické drama o moci a bezmoci panovníka.

Královna Alžběta – Elizabeth

Druh filmu: drama, historický, životopisný, 124 min

Rok a místo vzniku: 1998, Velká Británie

Režie: Shekhar Kapur

Scénář: Michael Hirst

Kamera: Remi Adefarasin

Obsazení: Cate Blanchet, Geoffrey Rush, Joseph Finnes, Christopher Eccleston, Richard Attenborough, Jamie Foreman

Filmové zpracování pojednávající o nástupu Alžběty I na trůn a jejím boji o moc, o pozici královny i o postavení samotné Anglie. Film získal v roce 1999 sedm ocenění z *Academy Awards* a pět ocenění *BAFTA* a tři ceny *Golden Globe*.

Jindřich VIII. – Henry VIII.

Druh filmu: drama, 193 min.

Rok a místo vzniku: 2003, Velká Británie.

Režie: Pete Travis

Scénář: Peter Morgan

Kamera: Peter Middleton

Obsazení: Ray Winston, Joss Ackland, Charles Dance, Mark Strong, Assumpta, David Suchet, Helena Bonham Carter

Filmové zpracování života mocného vládce, pozorného milence i manžela, který je zde realisticky popsán.

Královna Alžběta – Elizabeth I

Druh filmu: seriál (2 díly), životopisný, historický, 2x 110 min.

Rok a místo vzniku: 2005, Velká Británie, USA.

Režie: Tom Hoper

Scénář: Michael Hirst

Kamera: Larry Smith

Obsazení: Helen Mirrer, Hugh Dancy, Patrick Malahie, Jeremy Irons, Ewen Bremner, Diana Kent, Eddie Redmayn.

Portrét Alžběty ve zralém věku, ve kterém řeší rozpor mezi povinnostmi k zemi a nárokem na soukromý život. Oceněný třemi Golben Globe v roce 2007.

Panenská královna – The Virgin Queen

Druh filmu: seriál (4x 60 min, v alternativní verzi 2x 120 min) drama, historický, životopisný.

Rok a místo vzniku: 2006, Velká Británie.

Režie: Coky Giedroyc

Scénář: Paula Milne

Kamera: David Odd

Obsazení: Anne – Marie Duff, Sienna Guillory, Tara Fitzgerald, Dexter Fletcher, Ian Hart, Joanne Whalley, Bryan Dick.

Televizní zpracování života Alžběty I, zachycující její osobní rovinu i politiku na vysoké úrovni i její životní rozhodnutí stát se panenskou královnou. *Královna Alžběta: Zlatý věk* –

Elizabeth: The Golden Age

Druh filmu: drama, životopisný, historický, 110 min

Rok a místo vzniku: 2007, Velká Británie, Francie, USA, Německo,

Režie: Shekhar Kapur

Scénář: William Nicholson, Michael Hirst

Kamera: Remi Adefarasin

Obsazení: Cate Blanchet, Clive Owen, Samanta Moron, Abbie Cornish, Jodie Mollá, Tom Hollander, Geoffrey Rush, Rhys Ifans.

Tento film je v podstatě pokračováním úspěšného snímku z roku 1998. Zlatý věk ovšem popisuje období v druhé polovině šestnáctého století. Film získal ocenění Academy Awards za kostýmy v roce 2008.

Králová přízeň – The Other Boleyn Girl

Druh filmu: drama, historický, životopisný, 111 min.

Rok a místo vzniku: 2008, Velká Británie

Režie: Justin Chadwick

Scénář: Peter Morgan

Kamera: Kieran Mc Guigan

Obsazení: Natalie Portman, Scarlett Johansson, Eric Bana, Jim Sturgess, Kristin Scott Thomas, Mark Rylance.

Výpravný popis snah Anny a Marie Boleynových bojujících o přízeň krále.

Tudorovci – The Tudors

Druh filmu: seriál (4 série - 8-10 dílů), drama, historický, romantický, válečný.

Rok a místo vzniku: 2007-2010, minutáž jednoho dílu – 47-57 min. Koprodukce – Irsko, Kanada, USA, Velká Británie.

Režie: Steve Shill, Alison Maclean, Charles Mc Dougall, Jeremy Podeswa.

Scénář: Michael Hirst

Kamera: Ousama Rawi

Obsazení: Jonathan Rhys Meyers, Henry Cavil, Anthony Brophy, James Frain Sarah Bolger, Natalie Dormer.

Historický seriál se velkým množstvím detailů ze všech sfér života na dvoře Jindřicha VIII. Získal i několik ocenění například Golden Globes v roce 2008 a 2009, nebo The Saturn Awards z roku 2009 a 2010.

Anonym – Anonymous

Druh filmu: drama, historický, 130 min

Rok a místo vzniku: 2011, Velká Británie, USA, Německo

Režie: Roland Emmerich

Scénář: John Orloff

Kamera: Anna Foster

Obsazení: Vanessa Redgrave, Rhys Ifans, Joely Richardson, David Trewlis, Paula Schramm, Jamie Campbell Bower

Film Anonym nabízí jednu z možných konspirací o vzniku her Williama Shakespeara a zároveň se zaměřuje na politiku a vztahy na dvoře Alžběty I. Film proměnil šest nominací roku 2012 na *German Film Awards*.

Wolf Hall – Wolf Hall

Druh filmu: seriál (7 dílů), drama, historický, minutáž jednoho dílu 59-90 min

Rok a místo vzniku: 2015, Velká Británie

Režie: Peter Kosminsky

Scénář: Peter Straughan

Kamera: Gavin Finney

Obsazení: Mark Rylance, Damian Lewis, Claire Foy, Jonathan Pryce, Saskia Reeves, David Bradley.

Sedmidílné historické drama popisující nástup Tomase Cromwella na dvůr Jindřicha VIII. Toto zpracování opět získalo Golden Globes v roce 2016.

2. Historie rodu Tudorovců s přihlédnutím k době Jindřicha VIII. a Alžběty I.

Dějinný kontext období, kterému se bude tato bakalářská práce věnovat, se vztahuje k období historie Anglie v letech 1485 až 1608. Je to období tzv. tudorovské Anglie (vláda Jindřicha VIII. a Alžběty I.). Tudorovci byli královský rod, který se k vládě dostal po občanské válce nazvané „Válka růží“, tedy dynastickým konfliktem mezi Plantagenety, Yorky a Lancastery.²¹ Za vlády Tudorovců se na královském trůně postupně vystřídali Jindřich VII., Jindřich VIII., Edward VI., Jane Greyová, Marie I. a Alžběta I. Nejvýznamněji se však do historických interpretací anglického raného novověku zapsali právě Jindřich VIII. a Alžběta I. a to zejména z důvodu významných politických kroků a reforem, které z Anglie postupně učinily přední evropskou velmoc. Tato kapitola bude nicméně věnována stručné charakteristice Anglie v době jejich předchůdců a následovníků, zatímco osobnosti Jindřicha VIII. a Alžběty I. budou podrobněji rozebrány v podkapitole 2.1 a 2.2.

Jindřich VII. vládl v Anglii od roku 1485 do roku 1509. Na trůn se dostává jako vítěz více jak třicetileté výše zmiňované „občanské války“, jež je známa jako Válka růží. Svou pozici Jindřich později utvrdil sňatkem s Alžbětou z Yorku, dcerou a dědičkou Edwarda IV. Tento sňatek znamenal spojení zneprátelených rodů a potvrzení nároku Jindřicha VII. na anglický trůn.²² Jindřich se za vlády snažil udržet mír a stabilní ekonomiku. Jako jeden z mála evropských panovníků považoval za důležité sjednocení Španělska, s nímž nejenže uzavřel mírovou smlouvu, ale také zasnoubil svého prvorozeného syna Artura se španělskou princeznou Kateřinou Aragonskou. Jindřich VII. založil rovněž válečnou loděnici v Portsmouthu a financoval výzkumné plavby do Nového světa. Podle Mauroise Jindřich VII. totiž pochopil, že zahraniční trhy budou v budoucnosti hybným tělesem velké politiky.²³

Eduard VI. nastupuje na trůn roku 1547 a vládne do roku 1553, kdy umírá s velkou pravděpodobností na tuberkulózu. Jeho vláda byla z důvodu neplnoletosti spíše formální. Během jeho působení se v čele země vystřídali 2 regenti: nejdříve Thomas Seymour, vévoda se Sommersetu a později John Dudley, vévoda z Northumberlandu. Eduard VI. pokračoval v náboženské reformě svého otce. Vůdčí osobností této záležitosti byl především Thomas

²¹Tracy BORMAN: *Tudorovci: soukromý život proslulé britské dynastie*, Praha 2017, str. 17.

²²André MAUROIS: *Dějiny Anglie*, Praha 1993, str.181.

²³*tamtéž*, str.183.

Cranmer, který stanovil všeobecnou podobu anglikánské církve již za Jindřicha VIII.²⁴ V Anglii se však postupem času více prosazoval protestantismus. Kostely byly běleny vápnem, z oken byly vytlučeny kříže, které byly nahrazeny iniciálami panovníka a zrušily se všechny symbolické obřady.²⁵

Jane Greyová se do historie zapsala jako nejkratší dobu panující královna. Na trůn nastupuje v roce 1553 po Eduardu VI. Byla dcerou Marie Tudorovny, sestry Jindřicha VIII. Jako nástupce ji určil Edward VI. ve své poslední vůli. Její vláda pouze trvala 9 dní. Z trůnu ji odstranila Marie I. z důvodu vzpoury protestantské šlechty. Jana a její manžel Guilford Dudley byli odsouzeni ze zrady a uvězněni v Toweru. Na svou popravu čekala ještě 6 měsíců.²⁶

Marie I., dcera Jindřicha VIII. a Kateřiny Aragonské, vládla v Anglii od roku 1553 do roku 1558. Anglie se během její vlády obrátila zpět ke katolické víře. Její vláda se soustředila na církevní záležitosti a potlačení kacířství. Její neustále a nemilosrdné pronásledování a upalování protestantů ji vyneslo přívlastek Krvavá Marie.²⁷ Za svého manžela si zvolila dědice španělského trůnu Filipa – pozdějšího Filipa II. Španělského. Spojení se Španělskem se ovšem ukázalo jako katastrofální. Filip zatáhl Marii do války s Francií a toto válečné tažení stálo Anglii přístav Calais. Marie I. před svou smrtí neměla žádné děti a bylo zřejmé, že už žádné mít nebude, a proto na naléhání parlamentu ustanovila svou nevlastní sestru Alžbětu dědičkou anglického trůnu.

2.1. Jindřich VIII.

Období vlády Jindřicha VIII. nastává v roce 1509 a trvá dlouhých 38 let až do roku 1547. Jindřich VIII. byl pravým velkým králem své doby, byl dvorný rytířský, přísný a zbožný, často prostopášný, vzdělaný a krutý.²⁸ Jeho vychovatelem byl Thomas More, později druhý nejvlivnější muž v Anglii.²⁹ Jindřich VIII. byl renesančním panovníkem, ale uměl být na cestě za svým cílem i surovým tyranem, který brutálně potlačoval katolicismus. Do historie se zapsal i počtem svých manželek, kterými byly postupně Kateřina Aragonská, Anna Boleynová, Jane Seymourová, Anna Klevská, Kateřina Howardová a Kateřina Párová. Časté střídání manželek pramenilo mimo jiné i z Jindřichovy touhy po mužském potomkovi, jež byla určována dobovým pojetím nástupnictví a vladařského majestátu. S tím ostatně souvisel i koncept

²⁴ *tamtéž*, str.187.

²⁵ Peter ACKROYD: *Dějiny Anglie-Tudorovci*, str.206.

²⁶ *tamtéž*, str.208.

²⁷ André MAUROIS: *Dějiny Anglie*, Praha 1993, str.209.

²⁸ *tamtéž*, str.194.

²⁹ Alison WEIROVÁ: *Jindřich VIII.: král a dvůr*, Praha, 2013, str. 20, 21.

reprezentace, v jehož rámci Jindřich podporoval svět umění, a na jeho dvoře se zdržovalo mnoho umělců a známých osobností např. kardinál Wolsey, již zmiňovaný Thomas More, Thomas Cromwell nebo Hans Holbein. Pracoval s podporou parlamentu, který využíval jako nástroj své vlády. Jeho nejstěžejnějším činem, díky kterému se nesmazatelně zapsal do proměny anglické společnosti a stal se zároveň jedním z nejmocnějších vládců tehdejší Evropy, bylo „vysvobození“ Anglie z područí Říma.³⁰

V Jindřichovi se neustále střetávaly dvě osobnosti, a to osobnost krále a rytíře. On sám si zakládal na cti a spravedlnosti, ale pokud šel za svým cílem, neváhal své zásady porušit. Dovedl obratně využít všech příležitostí, které se mu naskytly. Do svých služeb si vybíral nadané muže, například výše uvedeného Thomase Cromwella, ale nikdy nikomu nedovolil, aby ho omezoval nebo jakkoli ovlivňoval jeho vládu. Pokud se mu někdo pokusil postavit na odpor, většinou skončil na popravišti. Velmi lehkou se mohlo stát, že člověk ztratil jeho přízeň a nemuselo to být ani ze zvlášť vážných důvodů. Jako příklad lze uvést osobnost kardinála Wolseyho nebo Thomase Mora.³¹

Jindřichův dvůr bývá popisován jako velkolepý a triumfální.³² Byl centrem všeho dění. Královský dvůr byl politickým, ale i kulturním střediskem pro celou zemi. Byl místem, které udávalo tón a směřování celé anglické společnosti, neboť umožňovalo karierní i společenský postup.³³ Přístup ke dvoru, a tedy i ke šlechtě, mohl získat skoro každý, kdo byl oblečen reprezentativně nebo měl peníze na to, aby si postavení koupil anebo v ojedinělých případech měl znalosti či nadání, které Jindřich potřeboval nebo jej obdivoval. Ideálním dvořanem/šlechticem pro Jindřicha byl ten, kdo dokázal uspokojit jeho potřeby, a zároveň byl dobrým společníkem – v takovou chvíli Jindřich nehleděl na jeho společenské postavení.³⁴

Jindřich VIII. projevoval svůj vděk a úctu tedy zejména prostřednictvím udělování šlechtických titulů a majetků. Příkladem tohoto jednání jsou rody jeho manželek Boleynové, Seymourové, Howardové a Parrové. Příkladem pasování do vysokého šlechtického stavu je i Charles Brandon,³⁵ Jindřichův oblíbenec, který se později stal i velitelem anglické armády. Hlavní a velmi oblíbenou zábavou Jindřicha a jeho šlechty na dvoře byly rytířské turnaje, tělesná cvičení a k oblíbeným dvorským hrám patřily hry na slepou bábu, přetahovaná, tenis a

³⁰ Alison WEIROVÁ: *Jindřich VIII.: král a dvůr*, Praha, 2013, str.517.

³¹ Tracy BORMAN: *Tudorovci: soukromý život proslulé britské dynastie*, Praha 2017, str. 104.

³² Alison WEIROVÁ: *Jindřich VIII.: král a dvůr*, Praha 2013, str. 43.

³³ *tamtéž*, str. 43.

³⁴ *tamtéž*, str. 44.

³⁵ Charles Brandon – anglický šlechtic, celoživotní přítel Jindřicha VIII. a první vévoda ze Suffolku.

různé karetní hry. Na tudorovském dvoře bylo přítomno tisíc až patnáct set šlechticů a dvořanů, jejichž počet se nicméně měnil v závislosti na ročním období a přítomnosti krále.³⁶

Církev a náboženství za vlády Jindřicha VIII. zažily nečekané a výrazné změny, neboť do Anglie je v té době šířena sílicí doktrína reformačních církví – ať už té luteránské, tak zejména kalvínské. Anglické specifikum reformace však spočívalo ve skutečnosti, že vedle katolického pronásledování těchto přívrženců reformace se Jindřich odhodlává ke klíčové změně vztahu vůči katolické církvi. Zásadní zde byla otázka autority v církvi a Jindřichova myšlenka nahrazení papeže anglickým králem. Jindřichova iniciace anglikánství se týkala každého občana Anglie, ať už to byl šlechtic nebo nejchudší občan, ale bohužel ne vždy byla přijímána dobře. Změnila náboženské myšlení a cítění, politický režim, a dokonce i běžný život. Iniciativa změny vzešla od samotného Jindřicha VIII. V roce 1526 se po sedmnácti letech manželství s Kateřinou Aragonskou, Jindřich našel zalíbení v mladé a přitažlivé dívce Anně Boleynové a toto zalíbení přerostlo až v Jindřichovo rozhodnutí anulovat manželství s Kateřinou Aragonskou. I když ho s Kateřinou Aragonskou pojil poměrně silný přátelský vztah, rozhodl v touze po získání mužského dědice manželství s ní ukončit. K anulaci mělo dojít pomocí církevního soudu, ale bylo zde mnoho názorů a žádné přesvědčivé důkazy nebyly dostatečné, a tak se ani po zásahu papeže Klementa VII. nepodařilo situaci vyřešit.³⁷

První aktem k odtržení anglikánské církve byla změna církevní jurisdikce. Papež Klement VII. s ničím z tohoto nesouhlasil a odmítal uznat anulaci manželství. V této chvíli přichází s řešením Thomas Cromwell – důvěrník krále, pozdější vrchní tajemník a první ministr, který našel jednoduchý způsob, a to zrušení papežské jurisdikce v Anglii prostřednictvím prostého vyhlášení nezávislosti na Římu. Jindřich VIII. svolal církevní synod,³⁸ který ho měl prohlásit za hlavu anglikánské církve, k čemuž došlo roku 1534. Ještě předtím schválila dolní sněmovna anglického parlamentu zrušení poplatků Římu a změnu církevního soudnictví. Thomasi Cromwellovi se povedlo prosadit zákon, který zakazoval sporným stranám v rozvodu a dědictví odvolávat se na Řím.³⁹

Paradoxem je, že Jindřich VIII. do doby, než poznal Annu Boleynovou, byl věrným katolíkem, který hájil zájmy křesťanského, ve smyslu římskokatolického, světa. Na začátku jeho vlády katolická církev v Anglii vzkvétala a těšila se velké úctě. O to větším překvapením odtržení Anglie od Říma v dané době bylo. Jindřichova reformace shora byla zpočátku pouze

³⁶ *tamtéž*, str. 45.

³⁷ Martin HILSKÝ: *Shakespearova Anglie – portrét doby*, Praha 2020, str.25.

³⁸ Synod – je označení pro různá shromáždění církevních představitelů, v anglikánské církvi pojmem synod označuje shromáždění složené z duchovenstva i světských zástupců, kteří disponovali zákonodárnou pravomocí.

³⁹ *tamtéž*, str.26.

politickým, ekonomickým a administrativním aktem a nikoli činem náboženským. Tím byla až později, kdy docházelo k rušení kostelů a klášterů a k otevřenému boji s Římem. V případě klášterů a kostelů došlo k jejich transformaci a k rozvoji středních škol i univerzit. Jednou z nich je Trinity College v Cambridgi, která dodnes uznává Jindřicha VIII. jako svého zakladatele.⁴⁰

Veškeré náboženské a církevní změny zformoval reformační parlament, který zasedal sedm let (1529-1536) a odsouhlasil mnoho nařízení a zákonů, které vedly k předání veškeré církevní moci do rukou panovníka – Jindřicha VIII. Mezi tyto zákony patří například zákon o nástupnictví (*Act of Succession*) nebo zákon o zradě (*Act of Treason*).⁴¹ Jindřich VIII. se zabýval náboženskou otázkou v Anglii po celý zbytek své dlouhé vlády. Musel řešit vzpoury či povstání a nespokojenost s anglikánskou církví, ale vždy bylo možné vyřešit konfliktní stav mírovou cestou jako například v ozbrojeném povstání v Yorkshiru v čele s Robertem Askem, který byl později popraven za zradu.

Co se ženské otázky v raně novověké Anglii jako další sledované dimenze ve filmovém narativu týče, je třeba zdůraznit, že ženy prosté i šlechtické krve za tudorovské Anglie měly svůj život naplánovaný už od raného dětství. Jejich život byl plný pravidel a konvencí, které musely dodržovat například dohodnutý sňatek a nemožnost individuální seberealizace. Vzdělávání žen v tudorovské době bylo možné, ale rozhodně nedosahovalo stejné výše jako vzdělání mužů. Sám král Jindřich VIII. považoval vzdělávání žen za nebezpečné. Nechtěl, aby uměly číst ani psát, to totiž mohlo vést k názorům, které se neslučovaly s názorem panovníka. Nejvíce se obával, že si jinak vyloží Písmo svaté a svaté knihy, a proto nechal v roce 1542 schválit zákon o rozvoji pravého náboženství (*The Act for the Advancement of the True Religion*), který říkal, že anglickou Bibli mohou číst pouze ženy z vyšší vrstvy a jen v soukromí domova.⁴² Dostupnost vzdělání lze ilustrovat na faktu, že pouze čtyři ze šesti manželek krále uměly číst a psát. Jen dvě z nich byly schopné své vzdělání využít, přičemž ani jedné se to příliš nevyplatilo. Vzdělání dívek v době Jindřicha VIII. se zaměřovalo na vštěpování podřazenosti mužskému pohlaví, poslušnosti manželovi a důležitosti plození mužských potomků. U žen se předpokládalo, že se vdají za předem domluvených podmínek, bez možnosti vlastního názoru. Rozhodnutí vždy odpovídalo vůli a pokynům nejstaršího muže rodu, ať už to byl otec, bratr či strýc.⁴³

⁴⁰ John Joseph SCARISBRICK: *The Reformation and the English People*, Oxford 1985, str.112.

⁴¹ Martin HILSKÝ: *Shakespearova Anglie – portrét doby*, Praha 2020, str.26.

⁴² Antonia FRASER: *The Six Wives of Henry VIII.*, Great Britain 1992, str. 380.

⁴³ Barbara J Harris: *Women and Politics in Early Tudor England*, The Historical Journal, vol. 33, no. 2, 1990, str.261.

Důvody uzavření manželství byly vždy pragmatické (půda, moc, peníze, spojenectví či upevnování mocenských vztahů). Manželství mělo mnohdy pouze charakter zachování rodu a často byl mezi manželi velký věkový rozdíl, protože se dívky vdávaly ve velmi útlém věku. I když všechny manželky Jindřicha VIII. měly výsostné postavení, stále bylo jejich hlavním úkolem dát panovníkovi mužského potomka, stejně jako u jakékoliv jiné ženy ze šlechtického či obyčejného prostředí.

2.2. Alžběta I.

Alžběta I. byla korunována anglickou královnou 15. ledna 1559 jako poslední z rodu Tudorovců a vládla 44 let. Období její vlády se nazývá jako Alžbětinská doba nebo také Zlatý věk Anglie. Osobnost Alžběty I. je obvykle charakterizována jako přitažlivá, charismatická a temperamentní.⁴⁴ Měla podobně jako její matka snědší pleť, k tomu velké a výrazné oči a narezlé zlaté vlasy po otci, vysedlé lícni kosti a zahnutý nos, díky němuž se pyšnila orlím profilem.⁴⁵ Na ženu byla velmi vysoká a štíhlá. Alžbětiny dvorní dámy byly její vzdálené příbuzné a ony i její sloužící, kteří ji neustále obklopovali, byli podrobeni velmi přísným pravidlům. Alžběta nikdy nikomu nedovolila zasahovat do pořádků, které zavedla a nehodlala trpět požadavky Říma.⁴⁶ Byla opatrná a ostražitá na svou dobu velmi vzdělaná, kromě rodného jazyka ovládala rovněž latinu, francouzštinu, němčinu a italštinu. Měla velmi ráda umění, sama hrála na několik nástrojů, fascinovala ji astronomie, dalo by se říct, že byla „renesanční osobností.“⁴⁷

Alžběta nikdy nebyla ponechána o samotě, a v důsledku toho, že se prohlásila za panenskou královnou, se sama odsoudila k neustálému dohledu, který velmi špatně nesla, jak dokládá i její prohlášení, že „vše, co dělá, vidí tisíc očí“.⁴⁸ Avšak její inteligence a bystrý rozum jí pomáhaly při prosazení se ve světě mužů a jejího nelehkého úkolu být královnou. Celý život se učila být dobrým politikem i vladařem.

Alžbětinský dvůr měl dvě hlavní sídla: Whitehall Palace a St. James's Palace.⁴⁹ Dvůr tvořilo 1000-1500 lidí ze všech vrstev od nejvyšších šlechticů až po nejnižší postavení, jako byli pekaři, krejčí nebo služebnictvo. Dvůr žil životem plným nádhery a veselí, konaly se zde

⁴⁴ Tracy BORMANOVÁ: *Tudorovci: soukromý život proslulé britské dynastie*, Praha 2017, str. 380.

⁴⁵ Peter ACROYD: *Dějiny Anglie*, Brno 2016, str. 283.

⁴⁶ *tamtéž*, str. 282.

⁴⁷ *tamtéž*, str. 284-297.

⁴⁸ Tracy BORMANOVÁ: *Tudorovci: soukromý život proslulé britské dynastie*, Praha 2017, str. 388

⁴⁹ Martin HILSKÝ: *Shakespearova Anglie – portrét doby*, Praha 2020, str.93.

plesy, hostiny nebo i lov, jež byly velmi přísně organizované, neboť Alžběta zavedla velmi přísnou etiketu, ceremonie a pravidla, které nesměl žádný dvořan porušit.⁵⁰

Podobně jako mnoho dalších evropských dvorů byl i ten Alžbětin centrem politického, společenského a kulturního života, jehož středem byla vždy sama královna. Zároveň to bylo místo, kde si člověk nebyl ničím jistý, docházelo zde k rivalitě, neustálému laškování a intrikování, snaze se zalíbit, získat si přízeň a s tím odpovídající dobré místo či úřad.⁵¹ Dvůr byl zároveň místem velmi vrtkavým, jelikož pokud zde docházelo ke střetům o moc a vliv, nikdo si nemohl být jistý tím, co bude v následujících hodinách či dnech. Předními osobnostmi alžbětinské šlechty byl William Cecil,⁵² hrabě z Leicesteru,⁵³ sir Walter Raleigh,⁵⁴ hrabě z Essexu,⁵⁵ hrabě z Oxfordu⁵⁶ či hrabě ze Southamptonu.⁵⁷

Alžbětinská Anglie byla konfesionálním státem, politika a náboženství zde mělo stejnou váhu. Půl roku po nástupu Alžběty na trůn byla Anglie stále katolickým královstvím, což souviselo s předchozím vývojem představeným výše. V roce 1559 se sešel první alžbětinský parlament, který Alžběta přesvědčila o přijetí Zákona o svrchovanosti (*Act of Supremacy*)⁵⁸ který opět ustanovoval anglického panovníka jako nejvyšší hlavu anglické protestantské církve. Tento zákon ustanovoval splynutí moci státní a moci církevní a vytvořil tak ideální prostředí pro fungování království. Dalším krokem k alžbětinské reformaci církve byl zákon o jednotnosti církve (*Act of Uniformity*), podle něj byla zavedena opět anglická modlitební kniha – Kniha společných modliteb (*Book of Common Prayer*), byly zrušeny zádušní mše a některé kostely byly uzavřeny, dále byly odstraněny sochy a obrazy svatých. Bohoslužby se měly konat jen v anglickém jazyce a protestanstvím mělo být jediným náboženstvím.⁵⁹

Všechny tyto zákony a další Alžbětiny návrhy neschvalovala značná část aktérů katolického světa v čele s papežem Piem V. V roce 1570 královnu Alžbětu exkomunikoval z církve společně se všemi občany Anglie. Papežská exkomunikace zbavovala Alžbětu její úlohy královny, šlechta podle papežského výnosu nemusela kacířskou královnu poslouchat, a

⁵⁰ Tracy BORMANOVÁ: *Tudorovci: soukromý život proslulé britské dynastie*, Praha 2017, str.357.

⁵¹ Martin HILSKÝ: *Shakespeareova Anglie – portrét doby*, Praha 2020, str.94.

⁵² Wiliam Cecil – první baron Burghley – mimořádně schopný státní a první mistr za vlády Alžběty I.

⁵³ Robert Dudley – hrabě z Leicesteru celoživotní přítel Alžběty I. a pravděpodobně i její milenec.

⁵⁴ Sir Walter Raleigh – vojevůdce, mořeplavec a dvořan na alžbětinském dvoře. Alžběta I. ho povýšila do šlechtického stavu za úspěchy při osidlování Nového světa.

⁵⁵ Robert Devereux – hrabě z Essexu byl anglický šlechtic, vojevůdce, státník a dvořan, který patřil k oblíbencům královny Alžběty I.

⁵⁶ Edward de Vere – sedmnáctý hrabě z Oxfordu příslušník vysoké šlechty na dvoře Alžběty I., který zde působil jako nejvyšší komoří.

⁵⁷ Henry Wriothsley – třetí hrabě ze Southamptonu anglický šlechtic jehož opatrovníkem byl William Cecil.

⁵⁸ *tamtéž*, str.40.

⁵⁹ Peter Brimacombe: *All the Queen's Men: The World of Elizabeth I.*, St. Martin's Press, 2000, str.117.

dokonce bylo její povinností ji svrhnout z trůnu a obnovit katolické náboženství v Anglii.⁶⁰ Tento akt už tak napjaté vztahy mezi Anglií a Římem ještě více zhoršil. Reakcí Anglie na papežskou bulu bylo vydání zákona o zradě (*Treason Law*), které označovalo za zrádce kohokoliv, kdo by se snažil šířit v Anglii jakékoliv římskokatolické dokumenty či pamflety.⁶¹

Náboženská situace Anglie za vlády Alžběty I. tak byla velmi komplikovaná. Anglie byla de facto ve válce s celou křesťanskou Evropou, v důsledku čehož Alžběta musela čelit několika pokusům o atentát ze strany Říma či její katolické sestřenice Marie Stuartovny. Jedním z prokazatelných útoků Marie na svou sestřenici byla akce podníčená provokatérem. Skupina mladých lidí připravila plán na zavraždění královny Alžběty. Její vůdce napsal Marii dopis, ve kterém ji informoval o plánované vraždě a ptal se na její názor. Marie se nechala nachytat a strůjci nebyli zklamaní, okamžitě jim vraždu schválila a přidala i své vlastní pokyny. Alžbětin agent Francis Wasingham byl nadšen a Marie byla odsouzena a popravena.⁶² Vrcholem snažení katolického světa odstranit Alžbetu a její protestanskou víru byla invaze španělské armády na jihovýchod Anglie s podporou vévody z Parmy, generála nizozemských vojsk. V bitvě u Gravelines španělská armáda utrpěla velké ztráty, protože podcenila anglické loďstvo, a byla zahnaná do Severního moře, kde utrpěla další ztráty kvůli ničivým bouřím a do Španělska se vrátila jen malá část. Anglie dala tak najevo, že je schopná být samostatná a svou víru si obhájit.⁶³

I v případě Alžběty je třeba reflektovat i dobovou ženskou otázku, jejíž kontury vystupují do popředí ještě výrazněji než v souvislosti se dvorem Jindřicha VIII. I Alžbětinská Anglie byla v tomto směru společenstvím, které omezovalo ženy v tom, co mohou a co ne. Nesměly se vzdělávat či volit. Zajímavé je, že vlastní majetek si koupit nesměly, ale mohly jej zdědit po otci či manželovi.⁶⁴ Ženy byly rovněž svázány přísnými společenskými pravidly, která se ovšem lišila od těch týkajících se mužů. Od žen se očekávalo, že budou poslouchat mužskou autoritu, kterou byl otec, syn, manžel či strýc. Úloha ženy se od vlády Jindřicha VIII. příliš nezměnila. Stále bylo její hlavní úlohou dát manželovi dědice a pokračovatele rodu, vdávaly se už v brzkém věku a manželství bylo vždy předem domluvené, většinou za účelem získání nové půdy, spojenectví či peněz.⁶⁵ Po vstupu do manželství žena

⁶⁰ Martin HILSKÝ: *Shakespearova Anglie – portrét doby*, Praha 2020, str.43.

⁶¹ Henry M.SHIRES: *The Conflict between Queen Elizabeth and Roman Catholicism*, Church History 16, no. 4 1947, str. 221–33.

⁶² André MAUROIS: *Dějiny Anglie*, Praha 1993, str.233

⁶³ *tamtéž*, str.223,224.

⁶⁴ Tracy BORMANOVÁ: *Tudorovci: soukromý život proslulé britské dynastie*, Praha 2017, str.331

⁶⁵ *tamtéž*, str. 332.

přestala být otcovou odpovědností a její manžel se stal jejím pánem. Tento stav zaznamenává sám Shakespeare ve svém dramatu *Zkrocení zlé ženy*, kdy Petruchio o své manželce mluví jako o „*mém zboží, mém movitém majetku...*“.⁶⁶ Alžbeta I. se jako neprovdaná žena musela neustále potýkat se společenskými konvencemi a zápasit o své místo, i když byla královnou.

Všeobecně je doba vlády Tudorovců charakteristická reformací církve, která značně ovlivnila formování státu, společnosti i kultury. Došlo k potlačení všech katolických obřadů a zvyků, ke zrušení řady klášterů, ale největší změnou byla skutečnost, že hlavou církve měl být nadále výhradně panovník. Zejména v kultuře došlo díky změnám ve společnosti k zásadním proměnám uměleckého diskurzu, nejvíce patrně v oblasti dramatu v 16. a 17. století. Důvodem byl odklon od odvěkých společenských vazeb, zvyků a tradic. Zaniká mystérie a rozmanité nádhery náboženského dramatu, které bylo jedinou možností soudobé zábavy. Liturgická témata dramát skoro vymizela a do popředí se dostala témata, která zobrazovala dobový lidský život a témata, která se ho dotýkala.⁶⁷ Vše souviselo s překladem bible do anglického jazyka. Tento počín byl jedinečnou událostí této doby. Překlad inspiroval tvorbu veliké řady rozdílných spisovatelů, jako byli například Shakespeare, Milton a Bunyan. Anglický jazyk si tímto našel nové postavení mezi lidmi, anglicky psané knihy vedly k rozšíření gramotnosti v řadách prostých lidí.⁶⁸

⁶⁶ The Gresham publishing company: *The complete works of William SHAKESPEARE*, Great Britain 2013, str. 129.

⁶⁷ Peter ACKROYD: *Dějiny Anglie-Tudorovci*, str.457.

⁶⁸ *tamtéž*, str. 458.

3. Filmová analýza a komparace vybraných filmových ztvárnění

3.1. Osobnosti panovníků

3.1.1. Osobnost Jindřicha VIII.

Poté, co jsme v předchozí části charakterizovali klíčové atributy jindřišské a alžbětinské éry za pomoci souhrnu historického bádání, bude tato kapitola zaměřena na realizaci klíčového záměru této práce, tedy analýzu reflexe éry Jindřicha VIII. a Alžběty I. ve filmovém diskurzu, přičemž klíčová pozornost bude věnována v úvodu vymezeným oblastem.

Začneme-li otázkou ztvárnění samotných vladařských osobností, je třeba konstatovat, že filmová ztvárnění zobrazují osobnost Jindřicha VIII. z mnoha různých perspektiv, které přirozeně závisí i na době, respektive na kulturně-politických kontextech, za nichž daný film vznikl. V části adaptací, které jsem si zvolila k analýze, vystupuje Jindřich jako ústřední postava, okolo které se točí celý děj filmu. Souběžná dějová linka je historicky doplňující. Jako příklad můžeme uvést černobílý film *Šest manželek Jindřicha VIII.* Jindřich je zde vyobrazen jako muž statné, silné postavy. [srov. Obr. 1] Jeho povaha je ovšem proměnlivá, střídají se zde výbuchy vzteku se vstřícnou náladou. Vzhledem k roku, ve kterém byl film vytvořen (1933), zde vidím paralelu vůdcovské osobnosti s autokratickými prvky, vyjadřující všeobecnou dobovou reflexi nastupujících totalitních, respektive autoritářských režimů. Zpracování Jindřichovy povahy odráží stav a náladu společnosti v období před druhou světovou válkou. Režisér zde ztvárnil Jindřicha velmi despoticky, neboť „jeho Jindřich“ neuznává žádný jiný názor než vlastní a vystupuje velmi autoritativně. Jeho mimika i gestikulace jsou velmi výrazné, rázné a jasně vyjadřující nadřazenost. Ukázkou jeho chování můžeme demonstrovat na níže uvedené scéně, která zaznamenává dialog Jindřicha VIII. a Thomase Cromwella o budoucnosti Anglie.

Jindřich VIII.: Cromwelle, kdyby byla Anglie tak bohatá jako Portugalsko nebo velká jako Španělsko, možná byste měl pravdu. Ale tento malý ostrov se třemi miliony duší se nevyrovná celé Evropě.

Thomas Cromwell: Celé Evropě?

Jindřich VIII.: Ano! Pokud si ti Francouzi a Němci přestanou podřezávat hrdla, co jim zabrání podřezávat naše?

Thomas Cromwell: Moudrá diplomacie, pane.

Jindřich VIII: Diplomacie! Diplomacie mě nezajímá! Jsem Angličan. Nemůžu říct jednu věc a myslet si jinou. Co mohu udělat, je stavět lodě, pak další lodě.

Thomas Cromwell: Myslíte zdvojnásobit flotilu?

Jindřich VIII: Ztrojnásobit! Opevněte Dover. Vládněte moři.

Thomas Cromwell: To nás bude stát peníze, pane.

Jindřich VIII: Nechat to nedokončené nás bude stát Anglii.⁶⁹

Můžeme zde jasně vidět, že Jindřich VIII. nestrpí odpor. Jediný názor, který přichází v úvahu, je ten jeho. Jindřichovo vystupování působí chaoticky a panovník tak často mění své názory. V průběhu filmu se ovšem král mění ve zralého muže, který se točí v kruhu kolem touhy mít syna a vést ideální život a na konci života se cítí podveden svými ženami a celý svůj život shrnuje do věty: „Šest manželek a nejlepší z nich jsou ty nejhorší.“⁷⁰

Podobným příkladem může být film *Jindřich VIII. a jeho šest žen* z roku 1972, kde je postava Jindřicha VIII. zpracována retrospektivně pomocí tzv. *flashbacků*. [Obr. 2] Umírající Jindřich zde rekapituluje svůj život na smrtelném loži a snaží se vypořádat se svým svědomím. V celém filmu jsou zachyceny jeho projevy velmi drsně, král se často hádá, vynucuje si svou vůli, ale v retrospekci vidíme, že je to vlastně nešťastný muž, který v honbě za mužským potomkem a samostatností Anglie je schopen udělat cokoli, ačkoliv je osamělý a zklamaný z toho, jaký život vedl. Tvrdého jednání se nezříkal ani vůči svým manželkám. Toto je zřejmé v následujícím vyhoceném monologu Jindřicha VIII. o korupci církve, ve kterou nevěřila jeho manželka Jane Seymourová.

Jane Seymourová: Pane, jsem připravena uvěřit případům korupce.

Jindřich VIII.: Halt! Kněží, kteří prodávají církevní umění, klenoty a dřevo pro svůj vlastní zisk. Mniši nalezeni v posteli s jejich konkubínami. Jeptišky, které podporují své bastardy z církevních peněz. Seznam je nekonečný, madam, a nelze jej vykoupit. Vaši mniši, madam, jejichž byznysem je léčení duší, více obchodují s obrazy a relikviemi. [křičí] Dobře tedy, madam, omezím vaše modlářství? Poznáváte tuto lahvičku, kterou mi Cromwell přinesl z Hailes na můj pokyn? Podívej, podívej, podívej se teď zblízka. Podívejte se na to! Nic nevidíte, že? Ještě jste nezaplatila za rozhrěšení. Nyní jste osvobozena. Až na to, že je to krev

⁶⁹*Šest žen Jindřicha VIII.*, Alexander KORDA, Velká Británie, 1933, délka 97 minut, 10 min.

⁷⁰*Šest žen Jindřicha VIII.*, Alexander KORDA, Velká Británie, 1933, délka 97 minut.

kachny domácí... Není to tak, jak se zdá, že. [Jane vzlyká] ... Jsem drsný muž, drsné povahy... Jane... Jane..., nenů mě pochybovat... Když pochybuji, udeřím do slepoty... Já, nevím, co říct nebo udělat. Jsem nemocný? Možná, v mé mysli?

Jane Seymourová: Ne, pane.

Jindřich VIII.: Cítím se tak starý. Tak starý.

Jane Seymourová: Musíte odpočívat, pane. [oba vzlykají]

Jindřich VIII.: Oh, Jane. Jane. Kdybychom se ty a já potkali už předtím, protože teď pochybuji, že budeme mít nějaké děti.⁷¹

Tato scéna nám dokazuje, že osobnost Jindřicha VIII. si jde v této inscenaci opět za vším velmi tvrdě a nesnese odpor ani od svých nejbližších. Jako panovník klade velký důraz na náboženství a jeho úlohu v osobním životě a také na dobré jméno. Král se zde velmi tvrdě vymezuje vůči církvi, a i v jeho jazykovém vyjádření je patrná nejistota, jestli to, co koná, je správné. Celá atmosféra této scény je značně vyhrocená a poukazuje na vnitřní rozpor Jindřicha-manžela a Jindřicha-vládce.

V kontrastu oproti tomuto zpracování je film *Jindřich VIII. (TV film)* [Obr. 3] z roku 2003, kde postava Jindřicha odpovídá vyobrazení malíře Hanse Holbeina. [srov. Obr. 4] Film byl vytvořen ve Velké Británii a režisér v něm klade důraz na mimiku, zřetelnou výslovnost a striktní dodržování historických reálií z důvodu patriotismu. TV zpracování je dvojdílné, což nám umožňuje větší prostor pro vyobrazení Jindřicha a děje kolem něj. Jindřich je zde znázorněn jako složitá osobnost, poněvadž je ztvárněn jako ctižádostivý manžel a milenec, který je nejen panovníkem, ale i obyčejným mužem. Názorně můžeme tento kontrast ukázat na dopisech Anně Boleynové:

Nejdražší Anno.

Strádám v tomto vymuceném odloučení tak, že mi každý den připadá jako týden, týden jako měsíc a měsíc jak celý rok. Vzpomínky na tvou krásu jsou tak silné.

Drahá Anno.

Už jsou to 3 týdny co jsem ti naposledy psal a stále žádná odpověď, že bych tě nějak urazil? A jestli ano, prosím, napiš mi to, ať to mohu napravit.

⁷¹ *Jindřich VIII. a jeho šest žen*, Waris HUSSEIN, Velká Británie, 1972, 125 min, 1 h:06 minut.

Anno, zapřísahám tě, napiš mi. Nemít od tebe ani řádku je horší než smrt.

Pro demonstraci slouží i Annina odpověď:

Můj pane.

Důvod, proč jsem vám neodpovídala, nebyl vedený snahou způsobit vám bolest, právě naopak. Chtěla jsem tím předejít svému zklamání. Nezapomeňte, že máte choť. Přesto však mě vaše šlechtnost a štědrost dojala, a tak jsem se přiměla chopit se pera. Pravda, ten skvostný náhrdelník, velkorysý to dar vašeho veličenstva mě natolik uchvátil, že ho už nebudu chtít odložit. Stane se mou nedílnou součástí. ⁷²

Tyto dopisy demonstrují Jindřichovu osobnost i z jiné stránky, a to z té, kterou můžeme vidět jen v ojedinělých případech. Vidíme zde obyčejného muže, který je zcela okouzlen ženou a zapomíná na své postavení krále a stává se víceméně „dobyvatelem srdce“.

Velký prostor pro vyjádření Jindřichovy osobnosti můžeme najít rovněž v seriálu *Tudorovci*, [Obr. 5] který ve své obsáhlosti předčí všechna zpracování Jindřichova charakteru. Délka zpracování nám umožňuje zaměřit se na detaily a mnohé skutečnosti Jindřichova života, které jsou v ostatních zpracováních opomenuty. Jsme svědky zrání Jindřichovy osobnosti, vývoje výbušné povahy, ale zároveň i toho, že není jen tyranem a výbušným sobcem, ale zároveň i blahosklonným vládcem. Je zde vykreslen jako přísný vladař, který se zmítá mezi přátelstvím k okolí a povinnostmi ke své zemi nebo jako milující manžel Kateřiny Aragonské, která bohužel nebyla schopná porodit syna, a Jindřich tak byl situací donucen si hledat novou ženu. V emotivní scéně Jindřicha a Kateřiny Aragonské, kdy Jindřich oznamuje Kateřině Aragonské své rozhodnutí o anulaci jejich manželství, lze rozpoznat určitou proměnu náhledu na Jindřichovu osobnost optikou diskurzu 21. století:

Kateřina Aragonská: Jindřichu?

Jindřich VIII.: Musím vám něco říct. Naše manželství je u konce. Vlastně není třeba ukončit něco, co nebylo. Nikdy jsme nebyli oddáni. Bylo to nepochopení papežem. Nesprávně uplatněné církevní právo. Pravda je, že jsem o tom dřív nevěděl, ale teď ano. To bylo odhaleno náhledem učených. A tíží to mé svědomí a donutilo mě to vzdát se vašeho lože i stolu... Přísahám, že všechno dělám s nejlepším úmyslem. ⁷³

⁷² *Jindřich VIII. (Tv film)*, Pete TRAVIS Velká Británie, 2003, 193 min, 37. minuta.

⁷³ *Tudorovci*, Michael HIRST, Irsko / Kanada / USA / Velká Británie, (2007–2010), 33 h 19 min (Minutáž: 47–57 min), série 1x5, 24 minuta.

Ze scény lze vyčíst, že král – jakkoli jedná pragmaticky a s kalkulem – protíví se svému vlastnímu přesvědčení. Toto si můžeme potvrdit i scénou, kdy Jindřich VIII. čte dopis od Kateřiny Aragonské, která umírá a loučí se s ním.

Dopis umírající Kateřiny Jindřichovi VIII.

Můj pane a drahý manželi.

Svěřuji se vám. Hodina mé smrti se rychle blíží. A když je tomu ta něžná láska, již jsem povinná, mě nutí připomenout, abyste myslel na své zdraví, ochraňoval svou duši, kterou byste měl klást nad všechny hodnoty tělesného světa, pro něž jste mě uvrhl do mnoha běd a sám sebe do mnoha starostí a za sebe vám všechno odpouštím. Ano a přeji vám a prosím milého boha, aby vám také odpustil. Z ostatního svěřuji vám naši dceru Marii. A úpěnlivě prosím, abyste jí byl dobrým otcem, jak jsem si to vždy přála. A nakonec přísahám, oči mé si žádají vás nadevšechno.⁷⁴

Když Jindřich čte dopis, jasně vidíme, že ho ovládají city, projevuje se jeho láskyplný vztah ke Kateřině Aragonské a pochybnost nad tím, zda učinil správné rozhodnutí v otázce jejich manželství. Ve své podstatě zjišťujeme, že Jindřich VIII. lituje svých rozhodnutí, neboť některá činí s nelehkým srdcem, ale v cestě za splněním svých snů, respektive za hájením anglických zájmů odstraňuje i své přátele. Opět tak zde dochází ke konfliktu mezi tím, co by chtěl Jindřich jako člověk a co Jindřich vladař. Oproti filmografii z poloviny 20. století se zde v tomto pojetí daleko výrazněji zrcadlí individualistická a pluralistická perspektiva, která má za cíl nahlížet historické politické osobnosti nejen jako „vykonavatele oficiální role“ mnohdy ve velmi černobílých intencích, ale jako lidské osobnosti stížené vnitřním konfliktem.

V následujících analýzách je Jindřich postavou vedlejší. Například ve filmovém ztvárnění *Člověk pro každé počasí* z roku 1966, [Obr. 6] kde se Jindřich objevuje jen v omezeném množství scén, ale pořád je na něj oko autora zaměřeno relevantním způsobem, je Jindřich interpretován jako tyran, který svého přítele Thomase Mora nechá uvěznit, a nakonec i popravít. Důvodem sporu mezi Jindřichem a Thomasem Morem je nesouhlas Thomase s náboženskou reformou a touhou po nové manželce, která by naplnila Jindřichovy sny o dědici trůnu.

⁷⁴ *Tudorovci*, Michael HIRST, Irsko / Kanada / USA / Velká Británie, (2007–2010), 33 h 19 min (Minutáž: 47–57 min), série 2x7, 40 minuta.

Jindřich VII.: Thomasi, dotýkám se té záležitosti mého rozvodu. Myslel jste na to od chvíle, kdy jsme spolu mluvili naposledy?

Thomas More: To byste se měl zbavit královny Kateřiny, pane? Bohužel, když o tom přemýšlím, vidím to tak jasně, že nemohu se přít s Vaší Milostí, že se snažím na to vůbec nemyslet.

Jindřich VIII.: Tak to jste dost nepřemýšlel! ... Jsem ve skvělé náladě. Thomasi, musíš to zvážit, stojím v nebezpečí pro svou duši. Nebylo to žádné manželství. Žil jsem v incestu s vdovou po svém bratrovi. Leviticus: "Neodkryješ nahotu manželky svého bratra." Leviticus. Kapitola 18, verš 16.

Thomas More: Ano, Vaše Milosti. Ale Deuteronomium...

Jindřich VIII.: Deuteronomium je nejednoznačné!

Thomas More: Vaše Milosti, nejsem schopen se vměšovat do těchto záležitostí. Mně to připadá jako záležitost Svatého stolce...

Jindřich VIII.: Thomasi, potřebuje člověk papeže, aby mu řekl, kde se provinil? Byl to hřích. Bůh mě potrestal. Nemám syna. Porodila mě syna za synem. Všichni mrtví při narození nebo mrtví během měsíce. Nikdy jsem v ničem neviděl ruku Boží tak jasnou. Je mou vázanou povinností odložit královnu a všichni papežové, zpátky k Petrovi, nebudou stát mezi mnou a mou povinností! Jak to, že nevidíš? Všichni ostatní ano.

Thomas More: Proč tedy Vaše Milost potřebuje mou ubohou podporu?

Jindřich VIII.: Protože jsi upřímný. Thomasi, vybral jsem správného muže za kancléře...⁷⁵

Člověk pro každé počasí zobrazuje Jindřicha v rozpolceném postavení, protože Jindřich jako člověk řeší svůj vztah ke svému vychovateli, kterého má rad a váží si ho, zatímco Jindřich jako vladař je vyobrazen jako aktér, který musí učinit státnická rozhodnutí a popřít svého přítele a potrestat ho. Je zde patrný odklon od Jindřicha – národního hrdiny a zbožného muže k Jindřichovi – muži plnému vášně, lásky, opozice proti církvi a pravidlům, která ho svazují. Je tu výrazně vidět negativní a tyranská podoba Jindřicha jdoucího tvrdě za svým cílem oproti pokornému, citlivému a odvážnému Thomasi Morovi, který působí pozitivním dojmem a budí sympatie publika. Jak v tomto ohledu konstatuje studie zabývající se komparativním

⁷⁵*Člověk pro každé počasí*, Fred ZINNERMAN, Velká Británie 1966, 120 minut, 35 min.

znázorněním raně novověkého vladaře: „Značí se tu polarita mezi zbožným mužem na jedné straně a králem plným vášně v opozici vůči papeži na straně druhé. Je to vlastně příběh mučedníka, který popraven despotickým vládcem.“⁷⁶

Osoba Jindřicha VIII. není ústřední postavou také ve filmovém zpracování *Králová přízeň* z roku 2008, kde hlavní role přejímají setry Boleynovi. [Obr. 7] Jindřichova postava a osobnost je vykreslována především skrze myšlenky a pocity obou sester - „Boleynovic dívek“. V tomto filmovém zpracování je upřednostňovaná linie postavy Jindřicha jakožto aktéra řešícího svou roli k Anně nebo Marii. Jindřich, zde jedná pod vlivem okolností, respektive otázky, kterou sestru Boleynovou v daný moment upřednostňuje.

Jindřich VIII.: Budete mou hned.

Anna Boleynová: Snad jsem se vyjádřila jasně. Dokud nejsme sezdáni, není...

Jindřich VIII.: K čertu s vámi! Rozbil jsem tuto zemi. Pro vás!

Anna Boleynová: Za to byste mi měl děkovat, ne se zlobit.

Jindřich VIII.: Odloučil se od Říma.

Anna Boleynová: Osvobodil se od upadající úplatkářské církve.

Jindřich VIII.: Zbavil jsem se dobré ženy a královny.

Anna Boleynová: Ženy, která vás zklamala a její španělská krev vás vázala k Římu.

Jindřich VIII.: Za což budu exkomunikován.

Anna Boleynová: Místo toho se stanete hlavou nové církve, Anglikánské církve! Blíže k bohu.

Jindřich VIII.: Ticho! Bůh vás zatratí.

Anna Boleynová: Pusťte mě. Ublížíte mi.

Jindřich VIII.: Ukážete mi, že to stálo za to!⁷⁷

Hovor jasně shrnuje důvody Jindřicha VIII. k tomu, proč chce odejít z manželství s Kateřinou Aragonskou, zároveň si ale uvědomuje důsledky, které pro něj i pro zemi z toho plynou.

⁷⁶ Markéta KADLECOVÁ: *Ztvárnění osobnosti Jindřicha VIII. ve filmu*, Historický obzor: časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie. Praha 2016, 27(3-4), str 63.

⁷⁷ *Králová přízeň*, Justin CHADWICK, Velká Británie, 2008, 111 min, 1 h:20 min.

Z rozhovoru, mimiky i gestikulace můžeme pozorovat stupňující se tvrdohlavost a agresivitu, která vyústí v takový výbuch hněvu, že Annu znásilní. Plně se zde propojila provázanost panovnického a soukromého života. Je zde rovněž viditelná provázanost soukromého života Jindřicha a Anny s rozdílnými názory, jak vládnout Anglii a na to, že soukromý život panovníka jednoznačně ovlivňuje jeho povinnost k zemi. Stejně tak jsou zde pozorovatelné jejich diametrálně rozdílné názory na otázku, jaký vliv má Jindřichův soukromý život na jeho panovnická rozhodnutí. Prostřednictvím mnoha katarzních rozhovorů pozorujeme Jindřichovu dominanci jako muže a vládce, jakož i zklamání Anny, která se domnívala, že bude mít jako královna mnohem větší vliv.

Poslední zkoumanou adaptací je seriál *Wolf Hall* z roku 2015, v němž má postava Jindřicha opět vedlejší roli. [Obr. 8] Jeho osobnost působí rozdvojeně. Ve vztahu k Anně Boleynové se chová jako poslušný manžel, který respektuje její názory, aby jí nepopudil. Oproti tomu ve vztahu ke Cromwellovi znovu vystupuje jako autoritativní vladař. Vyobrazení Jindřicha v tomto zpracování odpovídá pouze vizuální stránkou, charakter a povaha jsou přizpůsobeny autorovu pojetí historie. Je zde vidět velký rozpor mezi historickými fakty a fikcí tohoto zpracování. Specifikem tohoto díla je skutečnost, že Jindřich ve svých snech vidá svého mrtvého bratra Artura, který k němu skrze sny promlouvá, a radí mu, jak se zachovat. Jindřich VIII. sny považuje za špatné znamení a vykládá si je jako varování, že bratr, který měl být králem, nesouhlasí s jeho jednáním. Jindřich, který je na vážkách, probírá obsah snů s Thomasem Cromwellem, ten je velmi obratně využije k prosazení vlastních záměrů a Jindřichovi vysvětlí, že tyto sny jsou vcelku dobré, jen je potřeba rozhodovat státnicky a bez emocí způsobených ženou. Toto dílo obsahuje mnoho emociálních scén, které se leckdy obejdou i beze slov a Jindřichova výrazné neverbální projevy tváře nepotřebují slovní doprovod.

3.1.2. Osobnost Alžběty I.

Ve filmových zpracováních, která jsem si zvolila pro tuto bakalářskou práci, prochází osobnost Alžběty postupným zráním, a to z málo průbojné, nesmělé panovnice, která sebou nechává manipulovat a rozhodovat za sebe druhé, až k silné a sebevědomé vládkyni, jež je schopná sestavit plány bitvy, a dokonce se jí i zúčastnit. Dalším sledovaným kritériem je kontrast mezi soukromým životem Alžběty versus její povinností v roli panovnice podobně, jako to bylo činěno v případě reflexe Jindřichovy osobnosti.

Nejprve se zaměřím na rozbor osobnosti Alžběty I. v soukromém životě. Jejím soukromému životu se věnují následující filmová zpracování:

- Soukromý život Alžběty a Essexu – *The Private Lives of Elizabeth and Essex* (1939), [9]
- *The Virgin Queen* (1955), [Obr.10]
- Anonym – *Anonymous* (2011).

V prvním zmíněném zpracování je osobnost Alžběty představovaná jako ženská bytost, která je ovlivněna hrabětem z Essexu – Robertem Devereuxem⁷⁸, který byl jedním z nejzásadnějších mužů jejího života. Alžběta mu byla podle tohoto vyobrazení schopná odpustit cokoliv, i přesto, že se to křížilo s jejími zásadami a zákony Anglie. Příklad je viditelný ve filmu *Soukromý život Alžběty a Essexu*, kde hrabě Essex vyvolá vzpuru, která má za cíl sesadit Alžbětu z trůnu. I přesto je Alžběta ochotná mu odpustit, nedokáže si totiž představit život bez něj. Na konci se však ukáže, že zvítězí osobnost Alžběty královny nad Alžbětou ženou a Robert Devereux je v závěru filmu popraven.

Celý tento příběh je o intenzivních dialozích mezi Essexem a královnou, díky čemuž Alžběta neustále řeší své postavení královny, jakož i otázku, zda se má za Essexu vdát nebo zůstat svobodná. Na mnoha vyhocených situacích můžeme sledovat, jak se její osoba pohybuje v neustálém dilematu, zda má upřednostnit svoji osobu před královstvím. Toto dilema, zobrazované v duchu genderových rolí de facto jako slabost, můžeme rovněž zaznamenat ve filmu *Virgin Queen* z roku 1955, kde je objektem zájmu královny sir Walter Raleigh. Alžběta je jím natolik fascinovaná, že mění pravidla, zve ho do svých soukromých komnat, a dokonce ho povýší na rytíře, bez řádného postupu nobilizace:

Walter Raleigh: Vaše Veličenstvo...

Alžběta I.: Pojd'te.

Walter Raleigh: Nevěděl jsem, že jste nemocná, madam.

Alžběta I.: Samozřejmě, že ne. Ale nevádí, Nezáleží na tom. Proč si myslíte, že jsem Vás sem nechala přivést? Abych Vám odpustila. Nejste spokojený?

Walter Raleigh: Stane se to znovu.

⁷⁸Hrabě z Essexu – Robert Devereux, byl anglický šlechtic, vojevůdce, státník a dvořan, který patřil k oblíbeným královny Alžběty I. Vrcholem jeho kariéry byla funkce místokrále v Irsku bohužel tato funkce byla začátkem jeho konce. Selhal v boji proti povstalcům vůči anglické nadvládě. Po návratu do Anglie byl souzen a po propuštění inicioval vzpuru proti Alžbětě I. Vzpouza nebyla úspěšná, hrabě byl zatčen, odsouzen a popraven v Toweru.

Alžběta I.: Už na mě nikdy nebudete křičet v mém vlastním domě. Sedněte si. Jak se to na mě díváte, Waltere? Nejste rád, že mě vidíte?

Walter Raleigh: Obdivuji tu ženu, ne její vzhled.

Alžběta I.: Obdivujete? Jen obdivujete. Waltere, pohádali jsme se. Teď je to u konce...

Walter Raleigh: Jsem poslední muž na světě, který by Vám chtěl něco udělat, madam...

Walter Raleigh: Jednal jsem ve svém zájmu, Ambition promluvil a jeho ústa pronesla žárlivost.

Alžběta I.: Ale všichni jste ctižádostiví, všichni závistiví. Dokonce i vy. Kdybych dala každému muži, co by chtěl, musela bych rozdat polovinu světa. A protože není můj, rozdávám tituly a vyznamenání. Zvučné, ale prázdné jako vzduch...

Alžběta I.: Otevřete tu krabici.

Walter Raleigh: Skvělá zbraň, madam.

Alžběta I.: Vyndejte ji, zkuste ji.

Walter Raleigh: Je to pěkně vyvážená a pěkně zpracovaná...

Alžběta I.: Ale na koho ji mám použít: Klekněte si, Waltře.

Walter Raleigh: Kleknout si? Chcete mou hlavu?

Alžběta I.: Víc než to, člověče. Víc než to. Na kolena. Já, Alžběta Tudorovna, z boží milosti královna Anglie, tě prohlašuji za rytíře.

Walter Raleigh: Ale madam.

Alžběta I.: Stále nejste spokojený...⁷⁹

Rozhovor končí opět hádkou, Walter Raleigh neuznává své povýšení do šlechtického stavu a ve vzteku odchází z toho důvodu, že mu královna nedovolila opět vyrazit za dobrodružstvím do Nového světa. Je třeba tematizovat, že filmové znázornění zdůrazňuje, že ani jeden z těchto vztahů nedošel naplnění, i když královna byla ochotná pro úspěch vztahu obětovat skoro vše. Naopak neschopnost se domluvit se svými protějšky jí utvrdilo v přesvědčení, že zůstane panenskou královnou.

⁷⁹ *The Virgin Queen*, Henry KOSTER, USA, 1955, 92 min, 45 min.

Diametrálně odlišným pohledem je zpracování filmu *Anonym*. Alžběta je zde vyobrazena realisticky. Postava Alžběty odpovídá po stránce vizuální [Obr.11] a [Obr.12] i po stránce jejích zájmů, ale líčení dalších povahových rysů je zde jiné. Autor popisuje Alžbětu jako ženu plnou vášně, která se nezříká světských radovánek a rozhodně není neustále obklopená služebnictvem, i když je v průběhu děje stále více ovlivněna Robertem W. Cecilem.

Na následujícím rozhovoru s Robertem Cecilem, který navrhuje Essexu poslat mino Anglii, s čímž královna nesouhlasí, když upřednostňuje svůj osobní zájem, můžeme demonstrovat ty povahové rysy, které filmové zpracování akcentuje:

Robert Cecil: Musíme jednat rázně, musíme vyměnit irského místodržícího a vyslat tam další jednotky.

Alžběta I.: Vyměnit? Za koho?

Robert Cecil: Doporučoval bych jeho lordstvo hraběte s Essexu.

Alžběta I.: To je vyloučeno. Je pro nás nenahraditelný.⁸⁰

Jasně zde můžeme deklarovat, že Lord Cecil podlézavě a manipulativně navrhuje, aby se Alžběta Essexu zbavila, protože mu vadí, že má vliv na její osobu a rozhodování. Alžběta toto velmi razantně odmítne. V tomto momentě je její osobní potřeba upřednostněna před královstvím.

Další dvě posuzovaná filmová zpracování jsou seriály *Královna Alžběta* (2005) [Obr. 13], *Panenská královna* (2006) [Obr. 14], která jsou v kontrastu vůči posuzovaným filmovým zpracováním, protože nám předkládají osobnost Alžběty ve dvou rovinách, v rovině soukromé a v rovině vladařské. Obsahují oba póly Alžbětiny osobnosti. Vzhledem k tomu, že obě zpracování jsou dvojdílná, můžeme zde vidět všechny důležité aspekty Alžbětina života, které formovaly její osobnost. Například ve zpracování *Panenské královny* můžeme vidět, jak je pro osobnost Alžběty, která je ještě mladou dívkou, důležitý její vzhled. Scéna Alžběty po prodělaných neštovicích:

Komorná Kat: Ty naděláš, skoro to není vidět, dítě.

Alžběta I.: Když to vidím já, vidí to všichni. Od teď budou mé dámy nosit pouze nevýrazné barvy. Na nebi může zářit jen jedno slunce. (Její vzhled jí velmi trápí.)⁸¹

⁸⁰ *Anonym*, Roland EMMERICH, Velká Británie / Německo / USA, 2011, 130 min, 27 min.

⁸¹ *Panenská královna*, Coky GIEDROYC, Velká Británie, 2006, 4x60 min (Alternativní 2x120 min), 1 h: 23 min.

Vzhledem k prodělaným neštovicím její krása utrpí a ona udělá naprosto cokoliv, aby to na jejím vzezření bylo nic poznat a neutrpěla tak její prestiž. Je zde jasně patrná její tvrdohlavost. Oproti tomu v seriálu *Královna Alžběta* je postava královny již vyzrálou osobností s jistou pozicí na trůně, která si svými předešlými zkušenostmi vyjasnila svůj vztah k mužům i k panování.

Posledními hodnocenými filmovými ztvárněními jsou adaptace, kde postavu Alžběty hraje stejná představitelka. Jsou to zpracování *Královna Alžběta* (1998) [Obr. 15] a *Královna Alžběta – Zlatý věk* (2007) [Obr. 16]. Jsme svědky přeměny osobnosti Alžběty z mladé, nejisté a nezkušené dívky do silné, celosvětově známé a uznávané panovnice, která se nebojí konat, rozhodovat a stát si za svými činy, jak ostatně dokládá následující scéna:

Alžběta I.: Co víte o té anglické akci?

Španělský velvyslanec: O zápasu? Ne, odpuste nemám ponětí.

Alžběta I.: Dvě armády přistanou na pobřeží Sussexu a Norfolkku. Marie Stuartovna bude osvobozena a umístěna na anglický trůn a já budu zavražděna. Ani to vám není povědomé?

Španělský velvyslanec: O žádných invazních plánech nevím.

Alžběta I.: Jistě, že ne, mluvím o tom jako o podniku anglickém, ale přesnější snad bude nazývat jej *la empresa de inglaterra*, protože je to španělský plán, plánuje ho můj někdejšího švagr a váš král. Útok na moji zemi.

Španělský velvyslanec: Proti vaší zemi? Útok je veden proti mé zemi. Vaši takzvaní piráti napadají naše obchodní lodě. Vy? My víme, odkud mají rozkazy. Když celý svět ví, že tito piráti plují vzhůru po Temži až k vašemu královskému lóži?

Alžběta I.: Odejďte mi ihned z očí, pane. Vraťte se do té své peleše. Vyříd'te Filipovi, že se ho nebojím, ani jeho kněží, ani jeho armád. Jestli nám chce hrozit pěstičkou, ušetříme mu kousnutí, až si bude přát, aby nechal ruce v kapsách.

Španělský velvyslanec: Vidíte spadnout list a jste přesvědčena, odkud vítr vane. Dobrá, vítr již přichází. Vítr, který již brzy odvane vaši pýchu.

Alžběta I.: Já také poroučím větru, pane. Ovládám uragán, jenž svlékne Španělsko do naha, když si na mě troufnete.⁸²

Tento příklad je záznamem druhé stránky Alžbětina života, kdy pro ni zájem království stojí nad vším ostatním. Královna opovrhne myšlenkou útoku na svou čistotu a nesnese pochybnosti o jejím panenství.

3.1.3. Komparace

Zobrazení osobností Jindřicha VIII. a Alžbety I. ve filmových zpracování je různorodé. V principu záleží na ztvárnění a záměru autora, zaměření filmu, nebo na tom, jak moc se autor drží historických faktů. Budu-li hodnotit filmové zpracování osobnosti Jindřicha VIII., musím konstatovat, že ve všech zpracováních, která jsem podrobila analýze, je postava Jindřicha VIII. posuzována shodně s popisem charakteristických vlastností, ale už méně po stránce vzhledu. Jindřichova osobnost se postupem zpracování v průběhu dvacátého století mění. V dílech z druhé poloviny dvacátého století je Jindřich zobrazován jako tyran a despota, jdoucím si tvrdě a nekompromisně za svým cílem. Na této cestě se bez okolků zbavuje všech, kteří se mu protíví, aniž by bral v úvahu, jak blízcí mu jsou. Oproti tomu na počátku nového tisíciletí dochází ke změně postavy tak, aby se i Jindřich mohl stát divácky přitažlivý. Dostáváme se tedy k Jindřichovi, který je sice stále vznětlivý, paličatý a neústupný v tom, co chce, ale není to již obtloustlý, nepřiliš hezký muž středního věku, ale přitažlivý mladý muž s charismatem. Vzhledem k době vzniku adaptací v 21. století pozorujeme popis osobnosti Jindřicha VIII. z jednoduché dějové linky despotického politika k panovníku-člověku, který vnímá svá rozhodnutí v širokém kontextu, je to člověk, s kterým se můžeme vnitřně sžít a chápeme dilemata jeho rozhodnutí.

Po podrobné analýze uvedených děl musím konstatovat, že oproti Jindřichově postavě má postava Alžbety I. mnoho variací z různých úhlů pohledů. Domnívám se, že hlavní příčinou této okolnosti je skutečnost, že na osobnost Alžběty I. je v průběhu let pohlíženo velmi různorodě s ohledem na dobu vzniku adaptace i na vývoj postavení ženy ve společnosti. V každém zpracování je Alžběta I. odhodlaná, samostatná, vždy bojující za svoji osobu a trůn. Postupem času a s přibývajícím lety, ve kterých se adaptace realizovala, se ztvárnění panovnice ve filmu posunují od ženy, která je naivní, zamilovaná a ve vládnutí nepřiliš obratná a nejistá, až po poslední zpracování, kde je Alžběta I. panovnicí se silnou osobností i s pevnou pozicí

⁸² *Královna Alžběta: Zlatý věk*, Shekhar KAPUR, Velká Británie / Francie / USA / Německo, 2007, 110 min, 36 min.

ve světě mužů a jejímž hlavním zájmem je obrana Anglie a jejího trůnu. Na rozdíl od znázornění Jindřichovy osobnosti, jež zůstává konstantně maskulinní, se tak u Alžběty setkáváme s celkovým posunem od vladařky coby emocionálně nevyrovnané ženy k výrazně „mužštějšímu“ a racionálnějšímu ztvárnění panovnice v 21. století.

Závěrem se dá shrnout, že vyobrazení panovníků odpovídá historii a odchylky od ní jsou vždy kalkul a záměr autora adaptace. Tyto odchylky odpovídají charakteru filmu a tomu, jaký cíl autor ve svém zpracování sleduje. Některé konstrukty jsou natolik vhodně zasazeny do děje, že divák je bere za ucelený fakt, který osobnost dotváří a je to pro něj relevantní informace o historii, ač tomu tak ve skutečnosti není.

3.2. Dvůr a jeho šlechta

„Ideál a vzor renesančního dvořana vytvořil Baldassare Castiglione v knize nazvané *Dvořan* (1528). Dvořan musel být podle Castiglioneho urozený, pohledný, dvorný, inteligentní, vzdělaný a půvabný, zároveň odvážný, zdatný v boji i v turnajích, obratný šermíř v soubojích skutečných i slovních, zkrátka renesanční univerzální člověk (*l'uomo universale*).“⁸³

3.2.1. Statut Jindřichova dvora a šlechty

Ztvárnění šlechty na Jindřichově dvoře je v posuzovaných filmových zpracováních rozdílné a v každé adaptaci má jinou pozici. V některých dílech je téma šlechty zastoupeno pouze okrajově a pozice šlechty má komparzní roli. Jsou to tato filmová zpracování:

- Šest manželek Jindřicha VIII. – *The Private Life of Henry VIII.* (1933),
- Jindřich VIII. a jeho šest žen – *Henry VIII and His Six Wives* (1972).

Zmiňované adaptace ukazují šlechtu pouze dílčím způsobem prostřednictvím reprezentace vedlejších figur, tvořících spojence, či naopak protihráče vladaře. Ve zpracování *Šest manželek Jindřicha VIII.* je šlechta zastoupena postavami Norfolka, Suffolka, Thomase Mora i Thomase Cromwella. Dvořané jsou zde vyobrazeni v epizodách, které nejsou příliš výrazné, pouze děj doplňují. Život šlechty je zde ve velké míře komentován ústy služebnictva, které život šlechty rozebírá mezi sebou. Jedná se tedy o hodnocení života dvorské šlechty pohledem prostých lidí, kteří jsou „neviditelnou“, ale nepostradatelnou součástí života u dvora.

Sluha: Něco je špatně. Nedotkne se toho.

Služebná: Proč? Co se stalo?

Sluha: Všechno. Jen sedí a kouká.

Kuchař: Chtějí, aby se znovu oženil?

Sluha 2: Chtěl bych je vidět, po tom německém ztroskotání.

Služebná 2: Přece se nedá říct, že by nezkoušel.

Služebná 3: Zkoušel to příliš často, když se mě ptáte. Nemluvte o přílohách... trochu toho, trochu tamtoho. Muž chce jíst pravidelně.

Kuchař: Ano, ale ne každý večer stejné jídlo.

⁸³ Martin HILSKÝ: *Shakespearova Anglie – portrét doby*, Praha 2020, str.107.

Služebná 3: Oh!

Kuchař: [smích] Ach, člověk ztrácí chuť po čtyřech chodech.

Služebná 2: Jak to myslíš po čtyřech chodech?

Kuchař: Od Kateřiny Aragonské dostal polévku. Od Anny Boleycové smradlavou rybu a s Jane Seymourovou uvařil husu a Anna Klevská mu dala studené rameno.

Služebná 3: Bůh ho chraň. Není divu, že trpí.⁸⁴

Stejně tak dílo *Jindřich a jeho šest žen* zobrazuje šlechtu a její úlohu na dvoře víceméně marginálně, ale zde z pohledu rozdělených domácností – šlechty na dvoře krále a na dvoře královny. Nejvíce se zde o životě u dvora dozvídáme prostřednictvím dvorních dam, které byly dcerami z řad vysoké šlechty, a tím pádem mohly svou přítomností a svými názory ovlivňovat královnu. Královna si vždy své dvorní dámy volila sama. Přišly ke dvoru společně s ní, a i ony si mohli vydobýt své postavení a vliv pro svůj rod u dvora, což je v tomto filmovém zpracování velmi dobře vidět a svým způsobem to vhodně popisuje vztahy šlechty té doby.

O postavení Jindřichova dvora a šlechty v něm zastoupené se dozvídáme v této adaptaci prostřednictvím Jindřichových vzpomínek. Jindřich na konci svého života vzpomíná na všechny zástupce šlechty, kteří jeho životem prošli, a bilancuje, jakou roli v jeho životě měli. Dochází ke zjištění, že se šlechta v jeho okolí vždy řídila vlastním prospěchem a méně už prospěchem samotného Jindřicha či dokonce země jako takové. Dospěl postupně k názoru, že bylo pouze pár zástupců, kteří mu byli opravdovou oporou, jako například Thomas More nebo Thomas Cromwell, přičemž dochází k závěru, že se k nim nezachoval tak, jak by bylo správné z pozice přítele.

Ve dvojdielném filmu *Jindřich VIII.* je díky větší časové dotaci šlechta vyobrazena více detailně, ale stále nemá velkou roli. Je zde znázorněna vyšší i nižší šlechta bez „přikrášlování“, tedy de facto velmi surově s ohledem na prezentaci historických reálií. Snímek popisuje povstání šlechty v čele s vévodou z Buckinghamu, který usiluje o statní převrat. Jsou zde vyobrazeny postavy ze všech šlechtických rodů, které v té době byly hybnou pákou anglického dvora, a kterým se v ostatních adaptacích neposkytuje tak velký prostor. Můžeme zde mimo jiné vidět problematiku přestoupení šlechty na anglikánskou víru. Tato oblast je zde vylíčena prostřednictvím povstání katolické šlechty proti anglikánské církvi a v ničení a rušení klášterů a kostelů v oblasti Yorkshiru v čele s Robertem Askem. Dozvídáme se zde kupříkladu i to, jak

⁸⁴ *Šest žen Jindřicha VIII.*, Alexander KORDA, Velká Británie, 1933, délka 97 minut, 1 h 1 min.

probíhalo představování budoucích manželek šlechticů, u kterých byl nezbytný souhlas panovníka. Budoucí nevěsta musela splňovat mnoho kritérií a specifickým byla i otázka sebezprezentace před králem, který uděloval souhlas se svatbou. Jindřicha měla zaujmout pouze do té míry, aby získala jeho souhlas, ale ne natolik, aby po ní sám zatoužil.

Kardinál Wolsey: Pane, Edward Seymour, a slečna Kateřina Filolová.

Jindřich VIII.: A Edward? Jak se daří synovi? Postaráš se mi o něj dobře?

Edward Seymore: Má se moc dobře, pane.

Jindřich VIII.: Výborně. A kdo je ta krásná růže po tvém boku?

Edward Seymore: Slečna Kateřina Filolová.

Jindřich VIII.: Máš mé požehnání, Kateřino. Hřej Edwardova, lože za krutých, vlhkých zim.

Kardinál Wolsey: Lord Percy, milostí a slečna Anna Boleynová.

Jindřich VIII.: Boleynová? Mariina sestra?

Kardinál Wolsey: Nedávno se vrátila z Francie.

Jindřich VII.: Přístup bliž ať si tě prohlédnu nebo máš důvod skrývat tvář?... Tak Anno prý se vrátila z Francie? ...Umíš francouzsky Percy?

Lord Percy: Ani slovo, pane.

Jindřich VIII.: Jistě a proč taky? Jsi přece farmář z Northumberlandu. Byla si tam u dvora?

Anna Boleynová: Ano veličenstvo...⁸⁵

Scéna v tomto směru dokládá, jak komplikovaný život šlechticů byl. Respektive čemu emu všemu museli svůj život podřídit. Vezmeme-li v potaz ve filmu zdůrazněnou centrální roli vladaře, je šlechta pasována do pozice pasivního aktéra, u něhož vůbec nezáleží na jejich přání, ale na tom, co si přeje panovník, protože kdyby jeho přání nesplnili, mělo by to dopad na jejich celý život.

Obsahovým kontrastem ke všem zmiňovaným dílům je největší a nejobsáhlejší zdroj informací ze života šlechty, seriál *Tudorovci*. Několik řad seriálu umožňuje nahlédnout

⁸⁵ *Jindřich VIII. (Tv film)*, Pete TRAVIS Velká Británie, 2003, 193 min, 19 min.

do prostředí vládnoucí šlechty i jejich soukromého života a vztahů na dvoře. Nabízí detailní popisy životních příběhů některých dvořanů, jako je třeba postava Charlese Brandona⁸⁶, který je Jindřichovým oddaným podaným, respektive i šlechticem, který plní rozkazy svého krále i přes to, že s nimi mnohdy nesouhlasí. Zároveň se podílí na mnoha intrikách při svržení kardinála Wolseyho, nebo později se Seymourovými na odstranění Cromwella. Šlechta je v diskurzu Tudorovců v podstatě kdykoli ochotna přehlédnout spory mezi sebou, když vidí vlastní prospěch.

Sluha: Vévoda ze Suffolku, můj pane.

Edward Seymore: Vaše milosti, čemu vděčím za tu čest?

Vévoda ze Suffolku: Jdu vám blahopřát, že vás král jmenoval hrabětem z Hartfordu a myslím, že je čas urovnat naše minulé rozepře a neshody. Nabízejí se lepší spory.

Edward Seymore: Rád s vaší milostí souhlasím.

Vévoda ze Suffolku: Mám příkaz jet pro princeznu do Cales. Na tom sňatku závisí mnoho věcí, že?

Edward Seymore: Královo štěstí, a hlavně pověst lorda Cromwella.

Vévoda ze Suffolku: Byla by škoda, kdyby se to zhatilo. Jen pro nic.

Edward Seymore: Já bych s králem soucítit.

Vévoda ze Suffolku: Na druhé straně...⁸⁷(Rozhovor končí nonverbálně mimikou v obličejí a gesty. Vévoda ze Suffolku tu tak vyjadřuje zájem ve věci krále a sympatie s názorem Edwarda Seymora.)

Dialog zprostředkovává náhled do života šlechty a poukazuje na skutečnost, že vzájemné vztahy byly ovlivněny dílčími aristokratickými cíli. Film má tak za cíl naznačit, že chování dvorské šlechty v raně novověké Anglii probíhalo v duchu hesla: „Nepřítel mého nepřítele je můj přítel“. V tomto ohledu klade snímek i opakovaný důraz na skutečnost, že raně novověká dvorská politika a diplomacie nebyly ani konzistentní, ani principiální, neboť docházelo

⁸⁶ Charles Brandon – anglický vojevůdce, který se třikrát zúčastnil invaze do Francie. Byl člověk velmi zásadový s pevným charakterem, když nesouhlasil s Jindřichovými povely a zákony vždy splnil, protože slovo krále pro něj bylo výš než vlastní přesvědčení. V seriálu Tudorovci je postava Charlese Brandona jako pohledný mladý muž, aby odpovídala charakteru seriálu a jeho zpracování a oku diváka. Jeho charakter odpovídá.

⁸⁷ *Tudorovci*, Michael HIRST, Irsko / Kanada / USA / Velká Británie, (2007–2010), 33 h 19 min (Minutáž: 47–57 min), série 3x7, 15 min.

k uzavírání různých krátkodobých spojenectví za vyšším cílem, ale po jeho naplnění tato spojenectví ztrácela význam a navazovaly se aliance jiné.

Celkově je nám ve filmu představován průběh života šlechty u dvora ve všech ročních obdobích s příslušnými aktivitami, které danému ročnímu období odpovídají. Jsme svědky povyšování do šlechtického stavu a zjišťujeme, že ani původ (respektive to, že někdo žádným původem nedisponuje) není překážkou pro společenský vzestup. Jindřich povyšoval do šlechtického stavu i poddané, ke kterým měl osobní vztah, nebo pro něj udělali něco významného, za co je chtěl ocenit a odměnit. Kupříkladu Thomase Cromwella, ze kterého učinil prvního hraběte z Essexu, Charlese Brandona, kterého povýšil na prvního vévodu ze Suffolku nebo Edwarda Seymoura, kterého pasoval na prvního vévodu ze Somersetu. Toto Jindřichovo „zvláštní“ povyšování vedlo k nevoli tak zvané staré anglické šlechty, která si postavení vydobývala napříč generacemi. Je ovšem otázkou, jaké vyznění v tomto ohledu snímek volí, neboť dotyčná praxe je sice filmovou symbolikou prezentována de facto jako králova svévole hraničící s korupcí, na druhé straně je však jednoznačně demonstrováno, že díky těmto rovnostářským principům se mohou do politických funkcí vyšvihnout schopní lidé bez ohledu na urozenost.

Dochází tu ke kontrastu mezi členy staré šlechty, která má svá rodová práva a majetek, a nové šlechty, která je závislá na přízni krále Jindřicha a musí se chovat tak, aby získaná privilegia zase rychle neztratila. Šlechta je v podstatě vyobrazena tak, že se neohlíží na nikoho a na nic a v běžném životě i v otázkách vlády se vždy řídí tím, co je jejím cílem a z čeho bude mít největší prospěch. Příslušníci šlechtického stavu tak hojně intrikují, podvádějí, ale přesto všechno mají své morální a kulturní hodnoty a udržují Jindřichův dvůr v chodu, reprezentují ho a snaží se jej pozvednout. Seriál Tudorovci tedy v mnoha ohledech vyobrazuje raně novověkou šlechtu takovou, jak ji lze charakterizovat na základě historických výzkumů – tedy specifickou společenskou vrstvou, jednající podle vnitřních rituálů a snažící se na prvním místě udržet si své postavení u dvora.

V posledních analyzovaných dílech se poznatky o životě šlechty dozvídáme přes konkrétní postavy ze šlechtických rodin. Jedná se o tyto snímky:

- Člověk pro každé počasí – Man of all season (1966).
- Králova přízeň – The Other Boleyn Girl (2008),
- Wolf hall (2015).

V díle *Člověk pro každé počasí* je zástupcem šlechty Thomas More, který je blízkým přítelem a učitelem krále, posléze dokonce kancléřem. Ani toto postavení ho ale nechrání před popravou, vzhledem k tomu, že nesouhlasí s Jindřichovým rozhodnutím o změně církevního pořádku. Celkový pohled na šlechtu zde nabídnut není, ale vyličení Morea jako reprezentanta svého stavu dané doby je oproti jiným adaptacím vystavěno na velmi pečlivém reflektování historických zkušeností. Toto zpracování velice věrně zahrnuje historická fakta. Například reakci papeže na rozvod následná rozhodnutí Jindřicha VIII., jak tuto situace řešit. Stejně tak je zde podrobně popsán morální konflikt Thomase Mora, který jako katolík rozvod neuznává a jako přítel krále s ním vstupuje do konfliktu a odstupuje ze své funkce. Na hereckém může pozorovat vnitřní boj Thomase Mora, který neoblomný ve svých názorech a snaží svůj postoj Jindřichovy vysvětlit. Tyto jeho postoje a názory jsou takto zachyceny v odborné literatuře.

Králova přízeň nabízí demonstraci postavení šlechty z perspektivy jednoho konkrétního šlechtického rodu Boleynů a jeho příznivců na královském dvoře. Můžeme zde vidět vnitřní vztahy v rámci jednoho šlechtického rodu, který se snaží všemi možnými způsoby dostat do královny přízně. Sledujeme zde intriky a domluvy ze stran šlechticů za Jindřichovými zády. Detailně je vyobrazena například snaha představitele rodu Thomase Boleyna, který je ochotný udělat vše pro to, aby pozvedl slávu svou i svého rodu, a to za jakoukoliv cenu.

Thomas Boleyn: Nevzdorujte tomu. Král a jeho družina se tu příští měsíc zastaví na dvě noci. Váš bratr to zařídil. Hotovo.

Elizabeth Boleynová: Ne, nelíbí se mi to. Bude to stát jmění, tento dům připravit na královskou návštěvu. Nemůžeme si to dovolit. A co když se mu nebude líbit?

Thomas Boleyn: A co kdybyste na to podívala z lepší stránky, aspoň jednou? Bez rizika nic nezískáme. Anna tomu rozumí.

Elizabeth Boleynová: Anna ničemu nerozumí. Je ještě dítě. Povězte mi, kdy lidé přestali pomýšlet na ambice jako na hřích a začali je brát jako cnost?

Thomas Boleyn: To se vám lehko říká. Celý život máte jmění a postavení.

Elizabeth Boleynová: Než jsem si vzala vás, Thomasi. A ráda jsem se ho pro lásku vzdala.⁸⁸

Tato jeho snaha rod Boleynů ve finále zcela zničí a rozloží, v důsledku čehož jeho pozici u dvora získává konkurenční rod. Můžeme tak postupně zaznamenat naprostou zkázu rodu, který se těšil králově přízni, ale tato přízeň se ze dne na den změnila. Jedním z cílů snímku je tak bezpochyby znázornit vrtkavost raně novověké mocenské pozice, jež byla v případě

⁸⁸ *Králova přízeň*, Justin CHADWICK, Velká Británie, 2008, 111 min, 13 min.

šlechtických rodů závislá na mnoha okolnostech: život šlechtice na tudorovském dvoře nebyl vůbec snadný a mohl být velice rychle ukončen, přičemž tato okolnost platila nejen pro jednoho zástupce rodiny, ale i pro rodinu celou.

V seriálu *Wolfhall* je šlechta popisována pouze očima Thomase Cromwella při jeho návštěvách dvora v přítomnosti Jindřicha nebo Anny Boleynové. Jedná se o speciální pohled jednoho člověka, který se postupně dostává ke dvoru a vytváří si v průběhu doby názor na šlechtu a Jindřichův dvůr. Tímto pohledem je toto zpracování specifické, neboť je zde vytyčen pouze úzký výčet postav šlechtického stavu v omezeném historickém období za působení Anny Boleynové. Sledujeme zde vévodu z Norfolku, strýce Anny Boleynové, jak využívá svůj vliv na Jindřicha skrze Annu. Dále také šlechtu, která se snaží získat si její přízeň, ale postupem času v závislosti na ději vidíme i odliv jejích přívrženců, kteří mají obavy z vývoje situace a z obavy o sebe. Šlechta vždy, tak jak bylo jejím dobrým zvykem, stála tam, kde byla vidina moci a panovnickovy přízně.

3.2.2. Statut Alžbětina dvora a šlechty

Zobrazení šlechty na dvoře Alžběty I. můžeme v analyzovaných dílech vidět ve dvou rovinách. V prvním případě je zastoupena okrajově a má pouze doplňující charakter, ve druhém pak vystupuje do popředí a má stěžejní roli.

Filmy, které zobrazují šlechtu ve vedlejším postavení, jsou tyto:

- Soukromý život Alžběty a Essexu – *The Private Lives of Elizabeth and Essex* (1939),
- *The Virgin Queen* (1955).

Soukromý život Alžběty a Essexu nám nabízí pohled skrze osobnost hraběte z Essexu a jeho nejbližších. Vzhledem k tomu, že je dílo zaměřeno na osobní život Alžběty a Essexu, šlechta je zde zastoupena ve scénách doplňujících život u dvora například na dvorských slavnostech. Se zástupci šlechty v tomto zpracování neprobíhá žádný významný nebo státotvorný kontakt. Stejný princip zobrazení zástupců dvora najdeme ve snímku *The Virgin Queen*. Jediný rozdíl v tomto díle je ten, že vyobrazeným aristokratem je pouze sir Walter Raleigh.

V seriálových zpracováních *Královna Alžběta* (2005) a *Panenská královna* (2006) a filmových zpracováních *Královna Alžběta* (1998) a *Královna Alžběta: Zlatý věk* (2007) a je dán mnohem větší prostor pro líčení šlechtického života. V seriálu *Královna Alžběta* je vyšší vrstva vypořádána v momentech běžného života. K nim patří například zasedání královské rady, kde se šlechtici snaží o to, aby se Alžběta I. provdala, přičemž prostřednictvím případného manžela by šlechta zamýšlela královnu ovládat a tím pádem získat přístup k vládě nad celou

zemí. I v tomto případě je tedy filmová reflexe šlechtického stavu převážně negativní a operuje se stereotypem v podobě mocenských intrik a zákulisních snah o „státní převrat“.

Wiliam Cecile: Devatenáct let Vaše veličenstvo vás tato rada snažně prosí, abyste sňatkem zajistila následnictví. Všechny nápadníky jste odmítla, ale nyní...

Alžběta I.: Neříkejte, že se nechci vdávat, lorde Burghley. Otázka před námi je, za koho?

Wiliam Cecile: Španělsko je hrozba. Naší jedinou nadějí je rozdělit katolické mocnosti. Španělsko proti Francii. Spojení s Francouzi by přesně tohle udělalo. Anjou jako bratr francouzského krále....

Hrabě z Leicesteru: Směl bych tu radě připomenout, že ačkoli se může postavit proti španělským zájmům v Nizozemsku. Je vévoda z Anjou stále katolík.

Alžběta I.: Ale ten umírněný můj lorde poddajný, bude se modlit v koutě, když řeknete, byl přítelem protestantské věci ve Francii a měl soukromý rozhovor s mistrem Walsinghamem, který žere katolíky.

Wiliam Cecile: Pokračujeme...

Alžběta I.: Můj parlament si žádá k nám promluvit a my máme poslouchat...⁸⁹

Obdobný popis šlechty obsahuje i seriál *Panenská královna*. V něm je patrné ještě ve větší míře, jak se šlechta snaží získat co největší moc pro sebe až do té míry, že se pokusí o svržení královny. Například ve scéně Alžběty I. s vévodou z Norfolku, kdy Alžběta I. zjistí, že se Norfolk za jejími zády domlouval s Marií Skotskou o převratu v Anglii a dosazení Marie na královský trůn. Norfolk se totiž přikláněl ke katolické víře a opětovné zavedení anglikánské církve mu zhatilo jak jeho plány, tak i možnost postupu na společenském žebříčku. Právě v této scéně můžeme nicméně pozorovat, jaký důraz na domnělou dobovou „zkaženost“ šlechty snímek klade. Ve filmové optice je šlechtický stav líčen jako skupina ničemů, z níž každý bojoval jen za to, za co sám chtěl a potřeboval a zájmy ostatních ignoroval, protože nezapadaly do jeho mocenských představ.

Dvoudílné *adaptace Královna Alžběta: Zlatý věk a Královna Alžběta*, které na sebe navazují, ukazují vyšší společenskou vrstvu u dvora obdobně. Změnou je zde oproti ostatním snímkům zejména zobrazení hlavního představitele královské rady, kterým je sir Francis

⁸⁹ *Královna Alžběta (seriál)*, Tom HOOPER, USA / Velká Británie, 2005, 2x110 min, 1 díl 5 min.

Walsingham⁹⁰ namísto Roberta Cecila tímto faktem se autor film odklání od historie a odpornej literatury.

Posledním analyzovaným dílem je *Anonym* (2011). V tomto díle je divákovi nabízen pohled na život šlechty prostřednictvím trávení volného času. Vidíme zde zachyceny druhy sportů, které se u dvora provozovaly, například tenisu či návštěvy divadla a lekce šermu. Můžeme tedy pozorovat, že šlechta se věnovala nejen politice a mocenským bojům, ale měla i osobní zájmy a svůj volný čas jimi vyplňovala, přičemž i u těchto aktivit docházelo k navazování přátelství a užitečných kontaktů. Bez politiky se proto v tomto snímku rovněž neobejdeme. Nejvíce ji zprostředkovává lord Cecile, jehož postava naprosto odpovídá historickým pramenům. Často Alžbětě odporuje a snaží se ji vnutit své názory. Při nástupu Alžběty na trůn projevuje nedůvěru a snaží se Alžbětou manipulovat. Postupem času se mezi vytvoří „přátelský vztah“, kdy oba uznávají hodnoty a důvody toho druhého. V této adaptaci je dobře zpracováno, jak velký vliv na dvoře Alžběty I. zastával. Sama Alžběta uznává, že bez Cecilů a jejich věrnosti by nebyla tam, kde nyní je:

Hrabě z Oxfordu: On ani já jsme se nespikli proti trůnu, cílem byl jedině Cecil.

Alžběta I.: Král španělský, Marie Skotská, čtyři králové Francie, osm papežů ti všichni chtěli mou hlavu, a přesto tu stojím jenom díky Cecilům. Nešlechticům.

Hrabě z Oxfordu: Ochránili bychom vás též.⁹¹

Alžběta I.: Vy, má věrná šlechta. Cecilům jsem mohla věřit jen proto, že jejich bohatství, vliv i celá jejich existence závisela na mně. Jen na mně.⁹²

Na této scéně vidíme, že Alžběta zde upřednostňuje šlechtu, kterou si de facto sama vytvořila, protože si tím získala jejich podporu, vděčnost a loajalitu. Tím se opět dostáváme k tématu kontrastu staré anglické šlechty a šlechty nové. Díky zpracování filmu pomocí flashbacků může divák být svědkem vývoje jednotlivých postav z řad šlechty, od mladíka s naivními představami, ke strůjci vzpoury až po starce zklamaného z vývoje celého svého života.

3.2.3. Komparace

Vyobrazení šlechty z období Jindřichovy vlády nebylo zájmem autorů všech zmiňovaných adaptací, a proto není úplné možné podrobit je detailnímu zkoumání, kromě již výše zmiňované

⁹⁰ Sir Francis Walsingham – jeden z nejdůležitějších rádců anglické královny Alžběty I. Je považován za zakladatele anglické tajné služby.

⁹¹ *Anonym*, Roland EMMERICH, Velká Británie / Německo / USA, 2011, 130 min, 1 h 45min.

ságy *Tudorovci*. Ve všech vyobrazeních je tudorovská šlechta portrétem lidí, kteří si jdou tvrdě za svými cíli a příliš se neohlíží na okolí. Jen v málo ojedinělých případech se ze své vůle snaží pomoci panovníkovi a prostému lidu. Jejich konání naplňuje přísloví „kam vítr, tam plášt’.“ Následují Jindřicha nebo podporují některou z jeho manželek a své pozice mění nejen podle osobních preferencí, ale hlavně podle toho, jak se vyvíjí konkrétní mocenská situace. Mnohdy můžeme být svědky událostí, kdy příslušník šlechty sympatizuje s určitou z Jindřichových manželek a ze strachu o vlastní bezpečí a vidiny prospěchu obrátí svoji přízeň k Jindřichovi. Jednoznačně zde vítězí prospěchářství. Tato charakteristická stereotypizace stavovské šlechtické společnosti do polohy bezskrupulózních intrikánů je patrná i ve všech zpracováních s Alžbětou I. I zde vítězí u každého zástupce šlechty snaha o vlastní prospěch či prospěch rodu a hodnoty jako čest, láska a přátelství jsou víceméně odsouvány na vedlejší kolej, respektive jsou prezentovány jako antipody šlechtického jednání. V určitém úhlu pohledu lze tedy filmovou kritiku šlechtického stavu v raně novověké Anglii vnímat jako svého druhu kritiku aktuálních sociálních poměrů v postmoderní individualistické společnosti, jejíž klíčovou mantrou je starost o vlastní prospěch a užitek.

3.3. Církev a náboženská otázka

*„Naše Anglické království je zemí, v níž vládne jedna nejvyšší hlava a král, jenž se těší důstojnosti a královskému stavu panovnické koruny a který nepodléhá nikomu kromě samotného boha. Budoucnosti se konečná odvolání neměla projednávat v Římě, nýbrž v Anglii. Král byl tím to povýšen nad ostatní smrtelníky i jako duchovní vůdce svých poddaných“.*⁹³

3.3.1. Církev a náboženská otázka za Jindřicha VIII.

Nejvíce se církevní a náboženskou otázkou zabývá již zmiňovaný seriál *Tudorovci* (2007-2010). Divák je svědkem vzniku anglikánské církve už od počátku seriálu, kdy ještě ani sám Jindřich neví, že ji jednou založí. I seriál znázorňuje odtržení od římskokatolické církve jako jeho jediné možné východisko, jak se rozvést s Kateřinou Aragonskou a pojmout novou manželku. Postupem rozvoje seriálu vidíme, jak si nová forma církve dobývá své místo v Anglii. I sám Jindřich se podílí na formování církve a stanovení jejích hlavních tezí. Toto nám přibližuje následující rozhovor.

Jindřich VIII.: Pane biskupe, vy a vaše komise jste měli probádat a určit doktrínu anglické církve, ale zřejmě nejste schopni se dohodnout

Biskup Gardiner: Veličenstvo, mezi členy komise jsou i nadále zcela základní teologické spory.

Jindřich VIII.: Toho jsem si vědom, ale jsem už netrpělivý a další rozpory nebudu tolerovat. Zformuloval jsem šest základních otázek doktríny. Odpovědi na ně vytvoří základ naší víry.

Biskup Gardiner: Ovšem jak si veličenstvo přeje. Pojedu ihned do Canterbury a poradím se s arcibiskupem.

Jindřich VIII.: Můj pane, ušetřete si cestu. Myslím, že si rozumíme velice dobře. Ať si arcibiskup Cranmer hledí své zahrádky, není třeba ho obtěžovat...

Biskup Gardiner: Veličenstvo tady je šest článků víry, na níž má být postavena a udržována anglická církev vašeho veličenstva.

Jindřich VIII.: Čtete.

⁹³ Alison WEIROVÁ: *Jindřich VIII. král a dvůr*, Brno 2013, str. 348.

Biskup Gardiner: První článek se týká pravdy o transsubstanciaci boží. Posvěcením chleba a vína při mši svaté dochází ke změně celé substance chleba substancí těla Krista, pána našeho a ke změně substance vína v substancí jeho krve. Trest za popírání tohoto je smrt upálením, a to i po odvolání...⁹⁴

Církevní otázky Jindřich VIII. řeší se zástupci vyšších vrstev, jeho hlavním pomocníkem je Thomas Cromwell, který je díky své právníkové praxi schopen orientovat se v církevním právu. Mnozí z Jindřichových přátel, kteří nesouhlasili s novým náboženským směrem, byli nuceni podepsat zákon o nástupnictví, jinak by zaplatili životem. Náboženská otázka je v seriálu zobrazena i očima římskokatolické církve, která usiluje o to, jak Jindřichovu snahu zhatit. Katolická církev v čele s papežem je zde zobrazena negativně pro neochotu jednat o změnách a akceptovat alespoň minimální ústupky, což katolickou jednoznačně staví do negativní role.

Druhým a posledním zpracováním, kde je otázka církve řešena, je film *Člověk pro každé počasí* (1966), v němž je divákovi pohled na tuto otázku zprostředkován osobou Thomase Mora. Ten s takovýmto řešením situace nesouhlasí a dává to jasně najevo.

Thomas More: Vaše Milosti...

Jindřich VIII.: Žádné námitky, říkám. Žádné námitky. Vynechám vás, ale vy jste můj kancléř. Neberu to na lehkou váhu, ale nebudu mít žádné námitky Vidím, jak to bude. Biskupové se mi postaví! Plnohodnotná knížata církve! Pokrytci! Všichni jsou pokrytci! Pozor, nevezmou tě mezi sebe, Thomasi!

Thomase More: Vaše Milost je nespravedlivá. Pokud nemohu sloužit Vaší Milosti v této velké záležitosti královny.

Jindřich VIII.: Nemám královnu! Kateřina není moje žena! Žádný kněz ji nemůže učinit mojí ženou. Ti, kteří říkají, že je moje žena, nejsou jen lháři, ale i zrádci! Ano, zrádci! Rozčiluje mě to! Je to smrtící nemoc v politikově těle. Vidíš? Vidíš, jak jsi mě naštvál. Sotva se znám...⁹⁵

V tomto zpracování je církevní otázka vyličená ze všemi nuancemi, které vysvětlují stanovisko Jindřicha i Thomase Mora.

⁹⁴ *Tudorovci*, Michael HIRST, Irsko / Kanada / USA / Velká Británie, (2007–2010), 33 h 19 min (Minutáž: 47–57 min), série 3x5, 42 min.

⁹⁵ *Člověk pro každé počasí*, Fred ZINNERMAN, Velká Británie 1966, 120 minut, 39 min.

V dalších dílech, týkající se Jindřicha VIII., je otázka církve a náboženství zmiňována pouze okrajově, například jedním dialogem, nebo malou poznámkou v řeči, a proto není možné celistvý náhled na toto téma v daných snímcích zpracovat s vypovídající relevancí.

3.3.2. Církev a náboženská otázka za Alžběty I.

Otázka církve a náboženství je ve snímcích o Alžbětě I. málo zastoupena. O církvi za vlády Alžběty I. se dozvídáme v seriálu *Panenská královna* (2006), kde mladá Alžběta po nástupu na trůn určuje podobu církve za její vlády.

Alžběta I.: Od teď se nebudou bohoslužby sloužit latinsky, ale anglicky počínaje mou korunovací. Jak mohou lidé porozumět síle modlitby, když nerozumí slovům? Mají-li přijmout protestantskou víru, tak to tak musí být. Z přesvědčení, ne z donucení. Ať si katolíci nechají své kříže a kleriky... Je jen jeden Ježíš Kristus. Ostatní jsou malichernosti.⁹⁶

Dále pak ve filmu *Královna Alžběta* (1998), ve kterém je obsažena scéna z parlamentu, ve které chce královna schválit Zákon o jednotě církve.

Alžběta I.: Jestli nebudeme jednotní v náboženské víře, potom bude v zemi jen rozkol, sváry a rozepře. Pro zemi bude jistě mnohem prospěšnější mít jedinou anglikánskou církev. Anglikánskou církev se společnou knihou modliteb a společným cílem. Žádám vás, abyste potvrdili Zákon o jednotě víry. Nežádám o to pro sebe. Žádám o to pro svůj lid, který je mou jedinou starostí.

Parlament: Tímto zákonem nás nutíte, abychom se vzdali poslušnosti svatému otci.

Alžběta I.: Jak vás mohu nutit vaše milosti? Jsem přeci žena. Vážení pánové, nijak netoužím nahlédnout do mužských duší. Prostě se jen ptám. Může člověk sloužit dvěma pánům a být jim oběma věrný?

Parlament: To je kacířství.

Alžběta I.: Ne vaše milosti to je zdravý rozum, a to je ta nejlepší anglická vlastnost.

...

⁹⁶ *Panenská královna (seriál)*, Coky GIEDROYC, Velká Británie 2006, 2x120 minut, 1díl 43 min.

Každý z vás musí hlasovat podle svého svědomí. Ale mějte na paměti, že ve vašich rukách v tomto okamžiku leží šťastná budoucnost všeho mého lidu a mír v tomto kraji. Mějte to na paměti.⁹⁷

Alžběta I. si celý projev pro parlament nacvičuje a uvědomuje si plně jeho důsledky pro její vládu a lid. Parlament zákon schválí a stejně pak mnoho dalších, které reformují anglikánskou církev a vytvoří tak z Anglie novou náboženskou velmoc.

V ostatních dílech je církev a víra zobrazovaná pouze v epizodních scénách, které se týkají např. názoru papeže na anglikánskou církev. Otázka církve je ještě vzpomenua při popravě Marie Stuartovny, kdy Alžběta sama zpytuje své svědomí a zkoumá svůj vlastní vztah k bohu, jakož i otázku, zda vůbec může vzít život bohem pomazané královně.

3.3.3. Komparace

Církev se do všech filmových i seriálových zpracování promítá dějově pouze okrajově a v žádném z děl není náboženství stěžejním tématem, což výrazně naznačuje, že cíloví divácká skupina většiny analyzovaných filmových děl představuje mainstreamovou liberální společnost, pro jejíž potřeby je dobové historické reálie třeba překládat do „moderního jazyka“ a moderních kontextů – v tomto případě zejména potlačením dobových komplikovaných autentických věroučných sporů ve prospěch srozumitelnějších politických a sociálních napětí. Vzhledem k tomu, že Jindřich VIII. se zasloužil o založení anglikánské církve, je tomuto aktu v dílech o něm věnováno více prostoru, protože tato událost je zásadní pro historii a vývoj Anglie jako takové a tím pádem není možné tento historický fakt vynechat. Naopak u Alžběty otázka náboženství ustupuje do pozadí, a objevuje se de facto pouze při svatbách či bohoslužbách, jelikož ve většině zpracování se autor věnuje Alžbětině osobnosti i souvisejícím problémům s jejím postavením coby ženy-panovnice. Filmové reflexe náboženské otázky nicméně ukazují, že Alžběta byla v přístupu k církvi mnohem tolerantnější a byla ochotna ustoupit pro „dobro poddaných“. Tento přístup ve filmovém jazyce pramenil rovněž z toho, že je neustále kladen důraz na skutečnost, že se Alžběta neustále snažila udržet svou pozici královny a uvažovala citlivěji z pragmatické ženské stránky. Oproti tomu Jindřich ve filmových zpracováních řeší všechny náboženské spory kategoricky a demonstrativně z pozice síly, většinou uvězněním nebo smrtí provinilce.

⁹⁷ *Královna Alžběta*, Shekhar KAPUR, Velká Británie, 1998, 124 min, 50 min.

3.4. Postavení ženy

Skotský reformátor John Knox popsal úlohu ženy v tudorovské Anglii následovně: „Žena ve své největší dokonalosti byla stvořena, aby sloužila muži a poslouchala ho“.⁹⁸

3.4.1. Postavení ženy za vlády Jindřicha VIII.

Postavení ženy ve filmových zpracováních o Jindřichu VIII. můžeme identifikovat prostřednictvím Jindřichových manželek, manželek ostatních šlechticů či dvorních dam. Zjišťujeme přitom, že postavení ženy je v raně novověké Anglii prezentováno v podstatě totožně, ať už se jedná o královnu nebo prostou ženou.

Ve filmových adaptacích je dobová role ženy nejlépe zachytitelná v těchto snímcích:

- Šest manželek Jindřicha VIII. – *The Private Life of Henry VIII.* (1933),
- Jindřich VIII. a jeho šest žen – *Henry VIII and His Six Wives* (1972).

Postava ženy je vyobrazena v roli vedlejší, jako krásný a poslušný doplněk krále. Její postavení zde není hlavní tématem, neboť ztvárnění role ženy odpovídá dobovým zvyklostem, tedy snaze zachytit ženu v jakékoli roli jako pověřenou jedním jediným úkolem: být poslušná vůči svému manželovi a porodit mu syna. Vzhledem k době zpracování filmové adaptace z roku 1972 lze konstatovat, že vyobrazení raně novověké ženy de facto odpovídá tendencím doby, kdy tato adaptace vznikla, neboť ačkoliv v té době již probíhala právní i ekonomická emancipace ženské populace, většina západní společnosti, pro niž byl snímek vytvořen, setrvala u zažitých stereotypů a kulturně-historickou roli žen vnímala obdobným způsobem.

V pozdějších zpracováních *Jindřich VIII. (TV film)* z roku 2003, *Tudorovci* (2007–2010) vidíme postavení ženy v postupném vývoji, který je ovlivněn zejména rokem vzniku adaptace a tím pádem i emancipovanějším postavením ženy ve společnosti. Opět se tu setkáme se ženami z vyšší společnosti, ale ty už mají mnohem průbojnější charakter, což je demonstrováno na uvedených ukázkách ze seriálu *Tudorovci* v osobnostech Jindřichových manželek. Ukázky jasně deklarují, že manželky Jindřicha VIII. některých otázkách jsou schopny se vymezit proti názoru krále. I přes tyto explicitně znázorněné ambice i racionální charakter rozhodování nicméně oba snímky zůstávají v intencích doby, kterou znázorňují, takže většina ženských snah o dobové prosazení je na konci vyobrazena jako marná, v důsledku čehož

⁹⁸ Alison WEIROVÁ: *Šest žen Jindřicha VIII.*, Brno 2007, str. 15.

je prezentováno vědomí, že ani individuální ženské nesouhlasy v 16. století na postavení ženské populace nemohly nic změnit.

Ženy jsou tak ve filmu, respektive seriálu prezentovány jako bytosti odkázané do určitých mezí, ve kterých se má žena v tudorovské Anglii nacházet, protože při jakémkoliv vybočení z pravidel jí hrozí ztráta postavení, privilegií či dokonce života. Doložení tohoto stavu můžeme pozorovat v seriálu *Tudorovci*. Jsme zde svědky snahy žen zasahování do politiky či náboženských otázek.

Anna Boleynová: Zeptáte se znovu francouzského velvyslance, zda František nedá souhlas k sňatku Alžběty se svým synem.

Jindřich VIII.: A měl bych?

Anna Boleynová: Ano, řekla bych, že ano. Myslíte, že budoucnost vaší dcery není důležitá?

Jindřich VIII.: Jistě chápete, že Františkovo odmítnutí sňatku byla především urážka? Chcete, abych šel znova prosit?

Anna Boleynová: Samozřejmě, že ne.

Jindřich VIII.: Možná teď bude lepší. Usilovat o spojení s císařem.

...

S Kateřinou to nemá co dělat. Tohle se týká Anglie a jejich zájmů. Konečně tom mi přece má záležet.

Anna Boleynová: Omlouvám se. Odpuste.

Jindřich VIII.: Nemusíte se omlouvat. Staráte se o naši dceru tak, jak máte. Ale větší věci nechte na mně. Rozumíte???

Anna mu jasně chce odporovat, ale Jindřich VIII. ji pouze jedním gestem ruky a výrazem v obličeji vysvětlí, že pro něj tato debata skončila a že Anna nemá žádný nárok do takových záležitostí zasahovat.

Rozhovor Jindřicha VIII. a Anny Boleynové nám zřetelně dokládá, že úlohou ženy, i když je to královna, je pouze péče o děti a rodinu, přičemž ostatní aktivity jí vůbec nepřísluší.

⁹⁹ *Tudorovci*, Michael HIRST, Irsko / Kanada / USA / Velká Británie, (2007–2010), 33 h 19 min (Minutáž: 47–57 min), série 2x7, 10 min.

To je znázorněno například opakovaným odpíráním smyslu ženského vzdělání i veřejné aktivity. V seriálu *Tudorovci* tak představuje ctižádost – Anně Boleynové a její snaha zasahovat do politického rozhodování Jindřicha VIII. hlavní faktor jejího tragického osudu. O roli ženy-královny na Jindřichově dvoře nicméně svědčí i další seriálová vyobrazení jiných Jindřichových manželek:

Jindřich VIII.: Jsem rád, že jsi přišla. Můžeš mě tak zbavit jistých pochyb? Zajímá mě, kolik se můžeš naučit čtením evangelií a jiných náboženských knih.

Kateřina Parrová: Veličenstvo, ježto bůh jmenoval vás nejvyšší hlavou nás všech, budu se učit vždycky jen od vás.

Jindřich VIII.: Takhle to jistě není. Stala ses učenou, Kateřino, abys nás poučovala, jak jsme už mnohokrát zažili. A ne abychom tě učili a vedli my?

Kateřina Parrová: Veličenstvo asi byl můj úmysl mylně pochopen. Vždy jsem měla zpozdilé, aby žena poučovala svého pána.

Jindřich VIII.: A přesto, zdá se, že máš. Někdy jiný pohled na víru než my.

Kateřina Parrová: Abyste mě mohl opravit? Odpusťte vaše veličenstvo, ale myslela jsem, že mluvení a debaty pomáhají zmírnit bolest a vyčerpání vaší nynější choroby a povzbudilo mě to v mé troufalosti. V naději, že získám prospěch z vaší učené rozpravy. Já jsem jenom žena se všemi nedostatky přirozenými při slabosti mého pohlaví. A proto se ve všech věcech pochybných a obtížných musím sama dovolávat lepšího úsudku vašeho veličenstva mého pána a vládce.

Jindřich VIII.: Je to tak drahá? Nedošla si svou argumentací k horším koncům? Pak jsme opět nejlepší přátelé.¹⁰⁰

Tato scéna nám demonstruje problematiku vměšování se ženy do věcí, které jí v dobové perspektivě nepřísluší. Kateřina Parrová zavčas pochopí, že bude-li se vměšovat do otázek týkajících se náboženství v Anglii, mohlo by se jí to stát rovněž osudným. Jindřichovi sama přizná, že je jen žena bez znalostí a dovedností. Její jedinou možností, jak být správnou ženou je přístup, kdy bude plně oddána svému manželovi a vládci. Tím sama sebe odsune do pozice, kterou od ní společnost očekává, ale vlastně si udrží svou pozici královny i vlastní život. Oba

¹⁰⁰*Tudorovci*, Michael HIRST, Irsko / Kanada / USA / Velká Británie, (2007–2010), 33 h 19 min (Minutáž: 47–57 min), série 4x10, 18 min.

uvedené dialogy nám představují ženu jako dobově pasivní prvek, jehož pasivita však není nutně určena „skutečnou“ neschopností rozumět vládě, ale spíše vědomím, že jakákoli ženská opovážlivost vměšovat se do veřejných aktivit se tvrdě odsuzuje. Oba snímky nám předávají jasné sdělení, že v raně novověké diskuzi důležitost ženy a jejího názoru není vůbec podstatná, neboť její postavení ve společnosti nezahrnuje možnost, aby se o podobné věci zajímala.

Ve zpracování *Králova přízeň* (2015) vidíme vyobrazení ženy skrze sestry Boleynovy, které obě plní přání svého strýce a otce získat si přízeň a obdiv krále. Postavení ženy je zde zobrazeno v pozici podřízené mužům a jejich přáním. Anna se snaží z této podřízené role vymanit, a ačkoliv se jí to zpočátku daří, později je jí postupem času po boku krále vymezena role poslušné manželky a matky, která má dát panovníkovi syna.

V seriálu *Wolf Hall* je otázka postavení ženy zmíněna jen okrajově, neboť královna de facto nijak nezasahuje do děje a tím pádem zde není prostor pro hodnocení a rozbor. Role ženy je zde pouze komparzní na doplnění děje, ve kterém je její přítomnost nezbytná.

3.4.2. Postavení ženy za vlády Alžběty I.

Otázka postavení ženy ve snímcích o Alžbětě I. je obsažena ve všech zpracováních, což vyplývá už z logiky věci, že sama Alžběta je žena. V některých ztvárněních autor tento stav vnímá velmi intenzivně a řeší ho s velkým nasazením, ovšem v jiných snímcích vidíme, že ačkoliv Alžběta vnímá své postavení ženy jako problematické, řeší tento problém sama v sobě, nikoli navenek vůči společnosti. Alžběta I. musí intenzivně obhajovat každé své rozhodnutí, a to i taková, která kdyby byla činěná mužem, tak taková rozhodnutí nikdo nezpochybní. Alžběta ze své ženské pozice však musí mít ke každému rozhodnutí pádný argument a uvést jeho opodstatnění, přičemž zdaleka nerozhoduje, zda se jedná o dílčí problémy na královském dvoře nebo o důležitá politická rozhodnutí státnického charakteru. Příklad snahy o změnu statutu ženy nejen jako královny, ale nositelky specifické ženské role ve společnosti naznačuje Alžbětin monolog z filmu *Soukromý život Alžběty a Essexu* z roku 1939.

Alžběta I.: Být královnou znamená být méně než člověk. Dát pýchu před touhu. Sdílet lidské srdce za něžnost a najít jen ambice. Křičet do tmy za jeden nesobecký hlas a slyšet jen suché šustění papírů. Obrátit se k milovanému s hvězdami v očích a vidět za nimi

jen stín popravčího bloku. Královna nemá čas na lásku. Čas a události se na ni tlačí a za mušli prázdnou, třpytivou musí se všeho vzdát co je ženě nejdražší.¹⁰¹

Tento monolog zachycuje úvahu Alžběty I. nad tím, že i když je úloha ženy v této době podřadná, je pořad snesitelnější než úloha ženy královny, která je svázána konvencemi, pravidly, povinnostmi k zemi a jejím poddaným a pak teprve k sobě samotné. V rámci filmografie 30. let se nicméně jedná spíše o ojedinělou tematizaci ženské otázky, neboť v ostatních případech zůstává prezentace úlohy ženy víceméně samozřejmou dobovou záležitostí, která není nijak zpochybňována.

V adaptacích z přelomu 20. a 21. století je postavení ženy, v tomto případě opět konkrétně Alžběty, dán větší prostor. Žena – Alžběta má prostor pro realizaci svých vlastních myšlenek a názorů, ale pořád naráží na ten „samý scénář“, kdy je ženě vybrán manžel, kterého bude tato žena poslouchat a nebude tak prosazovat svůj vlastní názor ani zasahovat do věcí, které náleží mužům. V seriálových zpracováních *Královna Alžběta* (2005) a *Panenská královna* (2006) a ve filmových zpracováních *Královna Alžběta* (1998) a *Královna Alžběta: Zlatý věk* (2007) vidíme pokus Alžběty I. o samostatné rozhodování, jakož i snahu dokázat, že žena je schopna vládnout a činit zásadní rozhodování v řízení monarchie, aniž by jí někdo radil či přímo „postrkoval správným směrem“. I v těchto inscenacích je nicméně opakovaně sugerováno slabší postavení ženy-královny, jejíž snahy mohou ztroskotávat na souhlasu rady, která je ovšem stylizována do role instituce, jejímž hlavním zájmem je Alžbětu umlčet, respektive provdat králi manželovi.

Vévoda z Norfolku: Jde o politiku a stát. Ne o vrtochy ženy, byť královského rodu nebudeme na ni brát zřetel.¹⁰²

Tato věta deklaruje situaci každé ženy v té době, kdy za ní bylo rozhodnuto a ani vysoké postavení jí neumožnilo se rozhodnout podle vlastní vůle.

V největší míře dostává prostor k seberealizaci postava Alžběty I. ve zpracování *Anonymous* (2011), kde se v některých sekvencích postaví na odpor Cecilů nebo parlamentu. Například ve scéně, kdy je odhodlána pojmout za manžela již ženatého muže a řekne, že si může dělat, co chce, protože je královna. Robertem Cecilem je upozorněna na to, že právě proto, že je královna a navíc, že je žena, rozhodně svévolně postupovat nemůže, protože se na ní upírá zrak celého světa a čeká jen na to, až udělá chybu. Všechny tyto příklady zřetelně ukazují, že

¹⁰¹ *Soukromý život Alžběty a Essexu*, Michael CURTIZ USA, 1939, 106 min, 26 min.

¹⁰² *Panenská královna (seriál)*, Coky GIEDROYC, Velká Británie 2006, 2x120 minut, 1 díl 50 min.

všechna filmová ztvárnění akcentují realitu podřízeného postavení ženy v období vlády Alžběty I. Příkladem je postava Alžbětiny důvěrnice komorné Bess ve zpracování *Královna Alžběta: Zlatý věk* (2007), která navázala milostný vztah bez svolení královny, což se zcela vymykalo pravidlům a důsledky z takového konání byly extrémní – došlo ke ztrátě společenského postavení. Alžbeta I. jako žena, která si ve filmovém ztvárnění vše musela odepřít, tyto prohřešky velice tvrdě trestala a považovala je za svou osobní urážku, protože její dvorní dámy byly jejím „majetkem“ a jen ona mohla rozhodovat o jejich osudu.

3.4.3. Komparace

Všeobecně lze konstatovat, že ve všech zmíněných filmových ztvárněních, které pojednávají ať už o Jindřichovi VIII. či o Alžbětě I., je vždy úloha ženy sekundární. Žena je pokaždé podřízena otci, bratru nebo manželovi, zkrátka nadřazené autoritě ve společenském žebříčku. Postavení ženy v adaptacích o Jindřichovi VIII. i Alžbětě I. se dají zhodnotit velmi jednoduše, neboť postavení ženy v tudorovské a alžbětinské Anglii podléhalo dobovým zvykům a tradicím, přičemž jednotlivá filmová zpracování jednak vždy usilují o určitou historickou věrnost, a zároveň jsou do určité míry poplatná jak době svého vzniku, tak záměrům svého autora. Autoři některých zpracování do svých děl zapracovávají myšlenky aktuální v době vzniku dotyčného filmu, přičemž za předpokladu, že v dané době vzniku filmu již ženy ve společnosti disponovaly diametrálně odlišným postavením, snaží se autoři poskytnout ženským filmovým postavám větší prostor k prezentaci sebe sama. V důsledku však tyto adaptace nemohou jít do krajností, neboť musí respektovat diskurz a realitu dané historické epochy. Postavení ženy v době Jindřicha VIII. je ve filmových zpracováních akcentováno zejména prostřednictvím jeho manželek a jejich dvorních dam. V inscenacích o Alžbětě I. je postavení ženy jednoznačně zastoupeno už tím, že Alžběta I. je žena a divák tak může sledovat „ženskou otázku“ prostřednictvím jejích rozhodnutí. Máme tedy možnost pozorovat dvě roviny zobrazení ženy, a to rovinu vedlejší rolí a rovinu role hlavní. Obě se však přibližují v tom, že žena měla své postavení jasně dané už od narození.

Závěr

Cílem této bakalářské práce byla analýza filmového diskurzu ve vztahu k vyobrazení dvou souvisejících epoch raně novověké Anglie – období vlády Jindřicha VIII. a Alžběty I. Práce se v tomto směru soustředila na způsoby vyobrazení obou panovnických osobností, jakož i na prezentace fungování dobového šlechtického dvora, relevance náboženské otázky i na objasnění způsobů, jimiž je ve filmové dimenzi historické interpretace zachycována raně novověká „ženská otázka“. Smyslem práce je tak především vysledování vývojových tendencí, jimiž byly ve filmovém prostředí v průběhu 20. a 21. století postupně zachycovány realie anglického raného novověku v závislosti na vývoji kinematografie i proměně sociokulturního kontextu a zároveň i úsilí o reflexi případných rozdílných, respektive obdobných způsobů znázornění éry mužského vladaře Jindřicha VIII. a ženy – královny Alžběty I.

Budu-li se nejprve věnovat reflexi první výzkumné otázky, která se týká míry souladu, či naopak rozporu filmových ztvárnění jindřišské a alžbětinské epochy s historickou vědou, musím konstatovat, že všechna zpracování éry Jindřicha VIII. vycházejí z reálných historických základů, odpovídají jmény postav, jakož i vymezením a charakteristikou prostředí, ve kterém se tyto postavy pohybují. Stejně tak drtivá většina znázorněných historických událostí odpovídá v hlavních konturách tomu, jak je popisuje odborná literatura. Od tohoto bodu se však jednotlivé adaptace rozcházejí dle toho, v čem přesně spočíval filmový záměr autorů. Žádná z adaptací není točena ve formě historického dokumentu, každá z nich se zároveň liší v závislosti na období vzniku. Dalo by se tedy říci, že zatímco hlavní obrazové a textové motivy odpovídají historii, každý autor filmového díla si zvolil vlastní cestu k interpretaci a prezentaci postav i jejich doby. Nejméně historicky odpovídající je především filmové ztvárnění *Anonymus*, které svůj hlavní koncept staví na nepodložených spekulacích o dějinném spiknutí, přičemž některé postavy (například postava samotné Alžběty či postava hraběte z Oxfordu) se absolutně odchyľují od narativu odborné literatury.

Odlišnost znázornění klíčových prvků jindřišské a alžbětinské Anglie (osobnost vladaře, dvůr a jeho šlechta, církve a náboženství, postavení ženy) v závislosti na vzniku adaptace nám ukazuje diametrální rozdíly v jejich pojetí. Jsme svědky postupného „zrání“ postav v čase, respektive jejich emancipace, jež je v průběhu 20. století nesena zejména tendencí opouštění původní kolektivistická schémata (historická postava jako produkt či přímo oběť doby) ve prospěch individuálněji pojímaných, racionálních a zejména vnitřně velmi plastických postav, u nichž není možné jednoznačně stanovit, zda je řadit ke kladným, či naopak záporným figurám. V tomto procesu se přitom velmi zračí postmoderní tendence přenášení aktuálních

společenských vzorců do chápání historické reality, což sice na jedné straně umožňuje svobodu interpretace, avšak na druhé straně poněkud rozměšňuje věrnost historického zobrazení. Z Jindřicha VIII. – nejprve nevzhledného a nesympatického muže – se vývojem filmového diskurzu stává pohledná a divácky přitažlivá postava, jejíž charakteristika je výrazně poplatná společenským konvencím 21. století. Z Alžběty I. – nejprve nejisté zakřiknuté ženy, která si není ničím jistá, – se v průběhu vzniku adaptací stává sebevědomá nezávislá panovnice se sklony k „feminismu“, schopná obhájit si alespoň některé své názory.

V počátečních zpracováních z 30. let 20. století jsou šlechta a celý dvůr zmiňovány jen minimálně bez výrazné pozornosti i bez relevantního znázornění jejich specifických postojů či názorů. S přibývajícím zpracováváním v průběhu druhé poloviny 20. století směrem k současnosti se znázornění šlechty stává otevřenějším a průbojnějším – zásadně se tento jev dá vyzorovat v adaptaci *Králova přízeň*, kde šlechta reprezentuje de facto hlavní úlohu, přičemž její hlavní charakteristikou je schopnost a ochota jít si jasně za svým cílem vysokého společenského postavení. Otázka církve, respektive anglické raně novověké náboženské otázky, se ve filmových zpracováních nedala příliš dobře zhodnotit. Důvodem je fakt, že ve filmových zpracováních až do 70. let minulého století nebyla tato otázka prakticky vůbec řešena – vyjma několika zmínek o reformaci církve. Otázka církve a náboženství je divákovi předkládána v mnohem větší míře ve filmových adaptacích pojednáváním o Jindřichovi VIII., který byl reformátorem a zakladatelem anglikánské církve, a proto tento fakt v jakékoliv adaptaci nelze opomenout. Oproti tomu otázka náboženství ve zpracováních o Alžbětě I. není v žádné filmové adaptaci hlavním, respektive tematicky relevantním tématem. Náboženské spory a jejich řešení se zde vyskytují jen jako téma doplňkové, a to převážně v novodobějších adaptacích. Dle mého názoru bylo důvodem této absence jak jednostranné zaměření starších filmových adaptací na soukromý život panovníků, tak obecná nutnost filmového průmyslu zpracovávat raně novověká historická témata pro moderní diváky srozumitelným jazykem mocenských intrik a komorních problémů královského dvora, do něhož komplikované církevní poměry příliš nezapadaly. Teprve až v pozdějších adaptacích z počátku 21. století je divákovi nabízen komplexní pohled fenomén raně novověkého vladařství, do jehož stěžejních aspektů nepochybně patřila i otázka víry – i tyto adaptace se nicméně snaží simplifikovat náboženskou otázku do snesitelné roviny. Zpětně lze samozřejmě vznášet otázku, zda zařazení této dimenze (tj. filmová reflexe raně novověkých náboženských poměrů v Anglii) nebylo vzhledem k absenci dostatečného množství materiálu pro analýzu chybné, ale i v tomto ohledu lze uplatnit

prospěšnost uplatněné perspektivy, jež demonstrovala marginálnost náboženského ztvárnění filmového raného novověku s naznačením možných důvodů tohoto upořádání.

Nejvíce je nicméně postupná proměna filmové reflexe patrná v náhledu na postavení ženy. Stejně tak jako se mění vnímání ženské otázky v soudobé společnosti, mění se i vyobrazení postavy raně novověké ženy ve filmu. Z nevýrazných komparzních rolí se ženy postupnou emancipací společnosti stávají hlavními postavami, což ovšem nic nemění na faktu, že jsou to stále postavy znázorňované v kontextu raného novověku a jako takové nemohou ani v aktuálních filmových zobrazeních vystupovat mimo pravidla dané doby i dobového diskurzu. Velmi zajímavá je nicméně postupná proměna ve znázorňování královny Alžběty, jež se postupně posouvá od emocionálně založené a labilní stereotypizace směrem k racionálně jednající a politicky uvažující osobnosti.

Výsledkem celkové analýzy filmového diskurzu tudorovské a alžbětinské Anglie je zjištění, že filmová ztvárnění nabízejí mnoho úhlu pohledů na dotyčné historické události, respektive osobnosti, jejichž znázornění se liší jak v závislosti na odlišných autorských intencích, tak na proměně filmového diskurzu, odrážejícího společenský a kulturní vývoj 20. století. Filmová ztvárnění nám bezpochyby pomáhají utvořit si představu o historické době i o jejích aktérech a dobových zvycích, přičemž je do značné míry na nás, jak s těmito informacemi naložíme a do jaké míry jim ponecháme „monopol“ na utváření našeho historického vědomí. Žánr filmu definuje vztah ke skutečnosti. Svou formou a stylizací zaujme diváka a ten se s ním může identifikovat. Schopnost číst žánr je základní kompetencí diváka označovaná jako mediální gramotnost, jež mu spolu s empatií umožňuje vžít se do života dané historické epochy. Historický film nám tak nabízí plastický, avšak vždy kontextuálně konstruovaný obraz ztvárněné historické osobnosti.

Seznam odborné literatury

- ACKROYD, Peter: *Dějiny Anglie*, Praha 2016.
- ALLER, Robert C.– GOMERY, Douglas: *Film History Theory and Practice*, New York 1985.
- BORDWELL, David – THOMPSON, Kristin: *Film art: an introduction*, Mcgraw hill book co., 2008.
- BORMAN, Tracy: *Tudorovci: soukromý život proslulé britské dynastie*, Praha 2017.
- BRIMACOMBE, Peter: *All the Queen's Men: The World of Elizabeth I.*, St. Martin's Press, 2000.
- BRONFEN, Elisabeth – STRAUMANN. Barbara: *Elizabeth I., The British monarchy on screen*, Manchester, England 2016.
- CIEL, Martin: *Metódy a možnosti analýzy filmového obrazu*, Bratislava 2011.
- ČINÁTL, Kamil – PINKAS, Jaroslav: *Dějiny ve filmu: film ve výuce dějepisu*, Praha 2014.
- ERICKSON, Carolly: *Panenská královna: život anglické královny Alžběty I.*, Ostrava 1999.
- FERENČUHOVÁ, Mária: *Historici a film, fimári a história*, Iluminace 2001/16/1.
- FOSTER, Thomas C.: *Jak číst film – Cinefilův průvodce po světě pohyblivých obrázků*, Brno 2017.
- FRASER, Antonia: *The Six Wives of Henry VIII.*, Great Britain, 1992.
- Glynn, Basil: *The Tudors and the post-national, post-historical Henry VIII.*, The British monarchy on screen, Manchester, England, 2016.
- Harris, Barbara J.: *Women and Politics in Early Tudor England*, The Historical Journal, vol. 33, no. 2, 1990, str. 259–81.
- HILSKÝ, Martin: *Shakespearova Anglie: portrét doby*, Praha 2020.
- CHLUBNA, Jan. *Kdo mu slíbil prince?": Jindřich VIII. v zápase o zajištění dynastie Tudorů*, Historický obzor: časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie, Praha 2013, 24(11–12), 242–252.

- CHLUBNA, Jan: *Z milosti Boží synové budou následovat": Jindřich VIII. v zápase o zajištění dynastie Tudorů*, Historický obzor: časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie, Praha, 2012, 23(9–10), 194–198.
- KADLECOVÁ, Markéta: *Ztvárnění osobnosti Jindřicha VIII. ve filmu*, Historický obzor: časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie, Praha 2016, 27(3–4).
- KLIMEŠ, Ivan – RAK, Jiří: *Film a historie I. - fikce a realita*, Film a doba 1988/34/3, str.140–145.
- KLIMEŠ, Ivan – RAK, Jiří: *Film a historie III. – tradice a stereotypy v historickém filmu*, Film a doba, 1988/34/9, str.516–521.
- KOKE, Radomír D.: *Rozbor filmu*, Brno 2015.
- KOKEŠ, Radomír D.: *Kristin Thompsonová a čtyřicet let (neoformalistických) analýz*, Iluminace, Praha, 2015, roč. 27, č. 4, s. 69–74.
- MAUROIS, André: *Dějiny Anglie*, Praha 1993.
- MONACO, James: *Jak číst film – svět filmů, médií a multimédií*, Praha 2004.
- MURPHY, Mary Jo: *Dear Anne, Not Ready to Kill You Yet*, The New York Times 2006, dostupné online: <https://www.nytimes.com/2007/05/06/weekinreview/06read.html>
- PŁAŻEWSKI, Jerzy: *Filmová řeč*, Praha 1967.
- SCARISBRICK John Joseph: *The Reformation and the English People*, Oxford 1985.
- SHIRES, Henry M.: *The Conflict between Queen Elizabeth and Roman Catholicism*, Church History 16, no. 4 (1947), str.221–33.
- THOMPSON, Kristin – BORDWELL, David: *Dějiny filmu: přehled světové kinematografie*, Praha 2007.
- THOMPSON, Kristin: *Neoformalistická filmová analýza: jeden přístup, mnoho metod*, Iluminace, č.1, 1998, s. 5–36.
- WEIR, Alison: *Jindřich VIII.: král a dvůr*, Praha 2013.
- WEIR, Alison: *Šest žen Jindřicha VIII.*, Praha 2009.

WILLIAMS Kate: *Elizabeth I in Cinema: The evolution of one of Hollywood's most iconic muse*, dostupné online: <https://www.english-heritage.org.uk/visit/inspire-me/elizabeth-i-in-cinema/>

Seznam filmových adaptací k bakalářské práci

Jindřich VIII. Tudor

- Šest žen Jindřicha VIII. (The Private Life of Henry VIII.)
Drama / Komedie / Historický / Životopisný
Velká Británie, 1933, 97 min
Režie: Alexander Korda
Hrají: Charles Laughton, Robert Donat, Franklin Dyall, Miles Mander, William Austin, John Loder, Gibb McLaughlin, Merle Oberon, Wendy Barrie, (více).
- Jindřich VIII. a jeho šest žen (Henry VIII and His Six Wives)
Drama
Velká Británie, 1972, 125 min
Režie: Waris Hussein
Hrají: Donald Pleasence, Charlotte Rampling, Jane Asher, Lynne Frederick, Barbara Leigh-Hunt, Michael Gough, Brian Blessed, Michael Byrne
- Jindřich VIII. (TV film)
Drama
Velká Británie, 2003, 193 min
Režie: Pete Travis
Hrají: Ray Winstone, Joss Ackland, Charles Dance, Mark Strong, Assumpta Serna, Thomas Lockyer, David Suchet, Helena Bonham Carter, Danny Webb
- Králova přízeň (The Other Boleyn Girl)
Drama / Historický / Romantický / Životopisný
Velká Británie, 2008, 111 min
Režie: Justin Chadwick

Hrají: Natalie Portman, Scarlett Johansson, Eric Bana, Jim Sturgess, Kristin Scott Thomas, Mark Rylance, Ana Torrent, Juno Temple, Eddie Redmayne.

- Tudorovci (seriál) The Tudors

Historický / Drama / Romantický / Válečný

Irsko / Kanada / USA / Velká Británie, (2007–2010), 33 h 19 min (Minutáž: 47–57 min)

Režie: Steve Shill, Alison Maclean, Charles McDougall, Jeremy Podeswa.

Hrají: Jonathan Rhys Meyers, Henry Cavill, Anthony Brophy, James Frain, Sarah Bolger, Natalie Dormer, Max Brown, Nick Dunning, Sam Neill

- Wolf Hall (seriál)

Drama / Historický

Velká Británie, 2015, 6 h 30 min (Minutáž: 59–90 min)

Režie: Peter Kosminsky

Hrají: Mark Rylance, Damian Lewis, Claire Foy, Jonathan Pryce, Saskia Reeves, Jonathan Aris, David Bradley, Thomas Brodie-Sangster, Enzo Cilent

Alžběta I. Tudorovna

- Soukromý život Alžběty a Essexu (The Private Lives of Elizabeth and Essex)

Drama / Romantický / Historický / Životopisný

USA, 1939, 106 min

Režie: Michael Curtiz

Hrají: Bette Davis, Errol Flynn, Olivia de Havilland, Donald Crisp, Alan Hale, Vincent Price, Henry Stephenson, Henry Daniell, James Stephenson

- The Virgin Queen

Drama

USA, 1955, 92 min

Režie: Henry Koster

Hrají: Bette Davis, Richard Todd, Joan Collins, Jay Robinson, Herbert Marshall, Dan O'Herlihy, Robert Douglas, Romney Brent, Rod Taylor, Nelson Leigh.

- Královna Alžběta (Elizabeth)

Drama / Životopisný / Romantický / Historický

Velká Británie, 1998, 124 min (Alternativní 119 min)

Režie: Shekhar Kapur

Hrají: Cate Blanchett, Geoffrey Rush, Joseph Fiennes, Christopher Eccleston, Richard Attenborough, Rod Culbertson, Jamie Foreman, Edward Hardwicke.

- Královna Alžběta (seriál)

Životopisný / Drama / Historický / Romantický

USA / Velká Británie, 2005, 2x110 min

Režie: Tom Hooper

Hrají: Helen Mirren, Hugh Dancy, Patrick Malahide, Jeremy Irons, Ewen Bremner, Erick Deshors, Diana Kent, Ben Pullen, Toby Jones, Eddie Redmayne.

- Panenská královna (TV film) (The Virgin Queen)

Drama / Historický / Životopisný

Velká Británie, 2006, 2x100 min

Režie: Coky Giedroyc

Hrají: Anne-Marie Duff, Sienna Guillory, Tara Fitzgerald, Dexter Fletcher, Ian Hart, Joanne Whalley, Hans Matheson, Bryan Dick, Tom Hardy, Kevin McKidd.

- Královna Alžběta: Zlatý věk (Elizabeth: The Golden Age)

Drama / Životopisný / Historický

Velká Británie / Francie / USA / Německo, 2007, 110 min

Režie: Shekhar Kapur

Hrají: Cate Blanchett, Clive Owen, Samantha Morton, Abbie Cornish, Jordi Mollà, Tom Hollander, Geoffrey Rush, John Shrapnel, Rhys Ifans.

- Anonym (Anonymous)

Drama / Historický / Thriller

Velká Británie / Německo / USA, 2011, 130 min

Režie: Roland Emmerich

Hrají: Vanessa Redgrave, Rhys Ifans, Joely Richardson, David Thewlis, Paula Schramm, Robert Emms, Edward Hogg, Rafe Spall, Jamie Campbell Bower.

Přílohy

Obr. 1. Jindřich VIII., film *Šest žen Jindřicha VIII.* (1933).

Obr. 2. Jindřich VIII., film *Jindřich VIII. a jeho šest žen* (1972).

Obr. 3. Jindřich VIII., film *Jindřich VIII.* (2003).

Obr. 4. Obraz Jindřicha VIII., autor Hans Holbein.

Obr. 5. Jindřich VIII., seriál *Tudorovci* (2007-2010).

Obr. 6. Jindřich VIII., film *Člověk pro každé počasí* (1966).

Obr. 7. Jindřich VIII., film *Králova přízeň* (2008).

Obr. 8. Jindřich VIII., seriál *Wolf Hall* (2015).

Obr. 9. Alžběta I., film *Soukromý život Alžběty a Essexu* (1939).

Obr. 10. Alžběta I., film *The Virgin queen* (1955).

Obr. 11. Alžběta I., (mladá) film *Anonym* (2011).

Obr. 12. Alžběta I., (stará) film *Anonym* (2011).

Obr. 13 Alžběta I., seriál *Královna Alžběta* (2006).

Obr. 14. Alžběta I., seriál *Panenská královna* (2006).

Obr. 15. Alžběta I., film *Královna Alžběta* (1998).

Obr. 16. Alžběta I., film *Královna Alžběta: Zlatý věk* (2007).

Seznam filmových adaptací k tématu Jindřicha VIII. a Alžběty I.

Filmy Jindřich VIII.

- Jindřich VIII. – Henry VIII. – Anna Boleynová – Anna Boleyn (1920),
- When Knighthood was in Flower (1922),
- Šest žen Jindřicha VIII. – The Private Life of Henry VIII (1933),
- Tudor Rose – Nine Days a Queen (1936),
- Young Bess (1953), The Sword and the Rose (1953),
- Člověk pro každého počasí – A Man for All Seasons (1966),
- Tisíc dnů s Annou – Anne of the Thousand Days (1969),
- The Undercover Scandals of Henry VIII (1970),
- Carry on Henry (1971),
- Jindřich VIII. a jeho šest žen – Henry VIII and His Six Wives (1972),
- Člověk do každého počasí – A Man for All Seasons (1988),
- Jindřich VIII. – Henry VIII (1991 TV Movie),
- Princ a chudřas – The Prince and the Pauper (2000 TV Movie),
- Jindřich VIII. – Henry VIII (2003 TV Movie),
- Králova přízeň – The Other Boleyn Girl (2003 TV Movie),
- Králova přízeň – The Other Boleyn Girl (2008).

Seriály Jindřich VIII.

- Jindřich VIII. a jeho šest žen – The Six Wives of Henry VIII (1970),
- Tudorovci – The Tudors (2007–2010), Wolf Hall (2015).

Filmy Alžběta I.

- Královna Alžběta – Les amours de la reine Élisabeth (1912),
- The Virgin Queen (1923),
- Požár nad Anglií – Fire Over England (1937),
- Soukromý život Alžběty a Essexu – The Private Lives of Elizabeth and Essex (1939).
- The Virgin Queen (1955),
- Elizabeth the Queen (1968 TV Movie),
- Gloriana (1984 TV Movie),
- Orlando (1992),
- Královna Alžběta (1998),
- Zamilovaný Shakespeare – Shakespeare in Love (1998),

- Panenská královna –The Virgin Queen (2006),
- Královna Alžběta: Zlatý věk – Elizabeth the Golden Age (2007),
- Anonym –Anonymous (2011),
- Marie, královna skotská – Mary Queen of Scots (2018).

Seriály Alžbeta I.

- Černá zmije II. – Blackadder II (1986),
- Královna Alžběta – Elizabeth I (2005),
- Panenská královna – The Virgin Queen (2006),
- Elizabeth I. (2017).

Seznam příloh

1. Jindřich VIII., film *Šest žen Jindřicha VIII.* (1933), zdroj:
https://www.imdb.com/title/tt0024473/mediaviewer/rm4195290112?ref=ttmi_mi_all_sf_48 [citováno k 17.4.2023]
2. Jindřich VIII., film *Jindřich VIII. a jeho šest žen* (1972), dostupné online:
https://www.imdb.com/title/tt0070170/mediaviewer/rm4122752000?ref=ttmi_mi_all_sf_16 [citováno k 17.4.2023].
3. Jindřich VIII., film *Jindřich VIII.* (2003), zdroj:
https://www.imdb.com/title/tt0382737/mediaviewer/rm2331155712?ref=ttmi_mi_all_prd_3 [citováno k 17.4.2023].
4. Obraz Jindřicha VIII., autor Hans Holbein, zdroj:
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Henry_VIII_by_Hans_Holbein_der_J%C3%BCngere_%281540,_Galleria_nazionale_d%27arte_antica,_Rome%29.jpg#/media/File:Henry_VIII_by_Hans_Holbein_der_J%C3%BCngere_\(1540,_Galleria_nazionale_d'arte_antica,_Rome\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Henry_VIII_by_Hans_Holbein_der_J%C3%BCngere_%281540,_Galleria_nazionale_d%27arte_antica,_Rome%29.jpg#/media/File:Henry_VIII_by_Hans_Holbein_der_J%C3%BCngere_(1540,_Galleria_nazionale_d'arte_antica,_Rome).jpg) [citováno k 17.4.2023].
5. Jindřich VIII., seriál *Tudorovci* (2007-2010), zdroj:
https://www.imdb.com/title/tt0758790/mediaviewer/rm2051990272?ref=ttmi_mi_all_sf_18 [citováno k 17.4.2023].
6. Jindřich VIII., film *Člověk pro každé počasí* (1966), zdroj:
https://www.imdb.com/title/tt0060665/mediaviewer/rm32433920?ref=ttmi_mi_all_art_71 [citováno k 17.4.2023].
7. Jindřich VIII., film *Králova přízeň* (2008), zdroj:
https://www.imdb.com/title/tt0467200/mediaviewer/rm1389073920?ref=ttmi_mi_all_sf_21 [citováno k 17.4.2023].
8. Jindřich VIII., seriál *Wolf Hall* (2015), zdroj:
https://www.imdb.com/title/tt3556920/mediaviewer/rm965338624/?ref=tt_md_1 [citováno k 17.4.2023].
9. Alžběta I., film *Soukromý život Alžběty a Essexu* (1939), zdroj:
https://www.imdb.com/title/tt0031826/mediaviewer/rm2831037184?ref=ttmi_mi_all_sf_28 [citováno k 17.4.2023].

10. Alžběta I., film *The Virgin queen* (1955), zdroj:
https://www.imdb.com/title/tt0048791/mediaviewer/rm2676182016?ref=ttmi_mi_all_sf_5 [citováno k 17.4.2023].
11. Alžběta I., (mladá) film *Anonym* (2011), zdroj:
https://www.imdb.com/title/tt1521197/mediaviewer/rm717643008?ref=ttmi_mi_all_sf_180[citováno k 17.4.2023].
12. Alžběta I., (stará) film *Anonym* (2011), zdroj:
https://www.imdb.com/title/tt1521197/mediaviewer/rm357335297?ref=ttmi_mi_all_pbl_183[citováno k 17.4.2023].
13. Alžběta I., seriál *Královna Alžběta* (2005), zdroj:
https://www.imdb.com/title/tt0465326/mediaviewer/rm3626699777?ref=ttmi_mi_all_sf_5 [citováno k 17.4.2023].
14. Alžběta I., seriál *Panenská královna* (2006), zdroj:
https://www.imdb.com/title/tt0481459/mediaviewer/rm3595968000?ref=ttmi_mi_all_sf_36 [citováno k 17.4.2023].
15. Alžběta I., film *Královna Alžběta* (1998), zdroj:
https://www.imdb.com/title/tt0127536/mediaviewer/rm1108677889?ref=ttmi_mi_all_sf_69[citováno k 17.4.2023].
16. Alžběta I., film *Královna Alžběta: Zlatý věk* (2007), zdroj:
https://www.imdb.com/title/tt0414055/mediaviewer/rm761748992?ref=ttmi_mi_all_sf_1
[citováno k 17.4.2023].